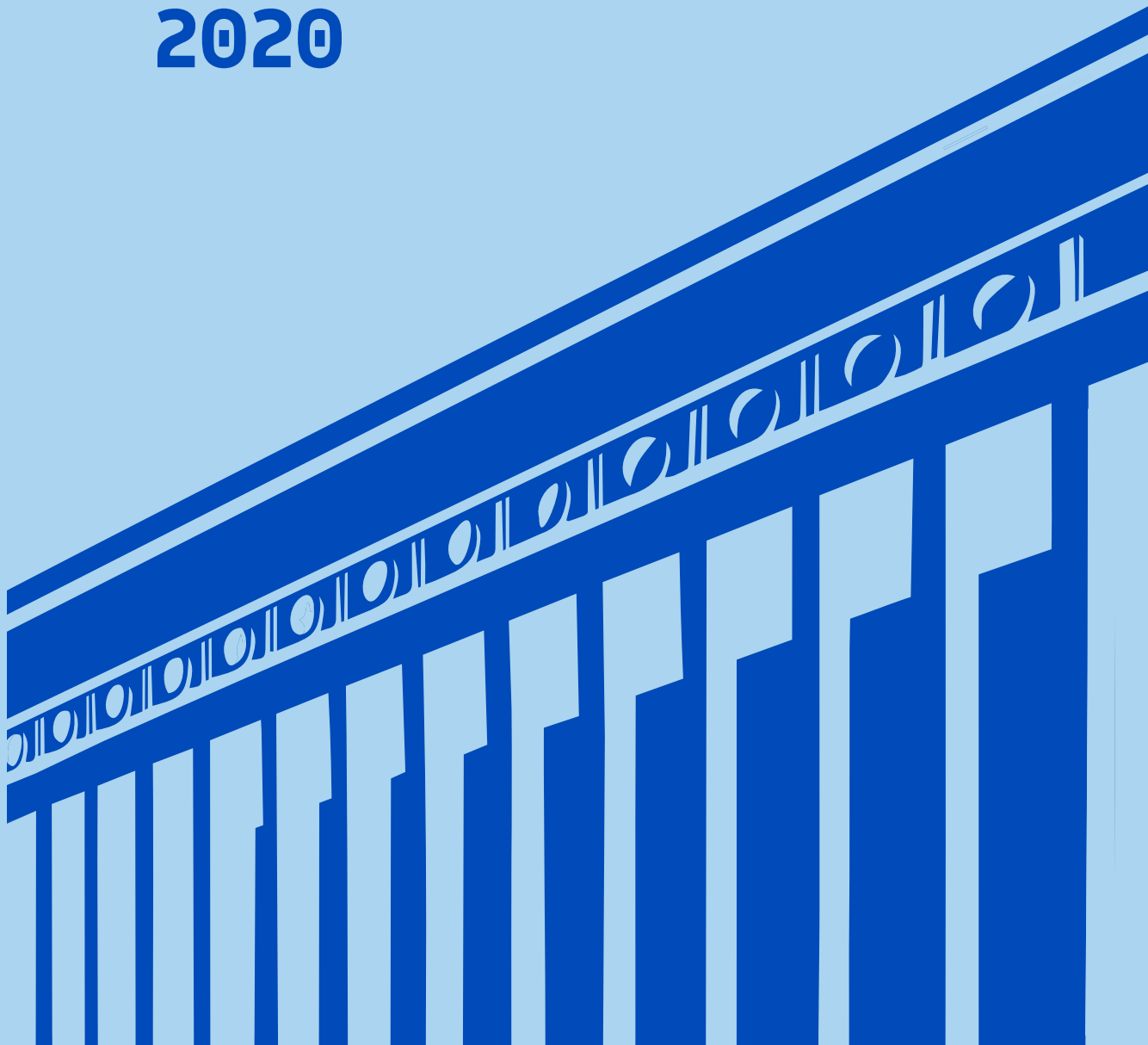

EDUSKUNTA
RIKSDAGEN

EUROOPAN NEUVOSTON SUOMEN VALTUUSKUNNAN
TOIMINTAKERTOMUS

2020

EUROOPAN NEUVOSTON
SUOMEN VALTUUSKUNNAN KERTOMUS
PARLAMENTAARISEN YLEISKOKOUKSEN TOIMINNASTA
VUONNA 2020

Parlamentaarisen yleiskokouksen istunto Strasbourgissa 2020
ensimmäinen jakso 27. – 31.1.2020

Pysyvän komitean kokoukset 2020

Pariisi	6.3.2020
videokokous	30.4.2020
videokokous	7.5.2020
videokokous	26.6.2020
videokokous	15.9.2020
videokokous	12. – 13.10.2020
videokokous	22. – 23.10.2020
videokokous	20.11.2020

HELSINKI 2020

ISSN 1235-1879

EUROOPAN NEUVOSTON
PARLAMENTAARISEN YLEISKOKOUKSEN
Suomen valtuuskunta

Eduskunnalle

Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnasta huhtikuun 28. päivänä 1989 annetun lain 4 §:n mukaisesti Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunta antaa kunnioittaen eduskunnalle kertomuksen parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuoden 2020 istuntokaudella.

Helsingissä 20.1.2021

Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan puolesta

Kimmo Kiljunen

puheenjohtaja

Gunilla Carlander

sihteeri

Sisällys

1. TIIVISTELMÄ	4
2. SUOMEN VALTUUSKUNNAN TOIMINTA.....	7
3. YLEISKOKOUKSEN ROOLI JA ASEMA	9
3.1 Yleiskokouksen sääntöjen päivittäminen	9
3.2 Järjestön uusi yhteismenettely.....	9
4. COVID-19 -PANDEMIA JA PARLAMENTAARINEN YLEISKOKOUS	11
4.1 Pandemian käsittely yleiskokouksessa	11
4.2 Pandemian vaikutukset ihmisoikeuksiin, demokratiaan ja oikeusvaltioperiaatteeeseen	11
5. PERUSOIKEUKSIEN TOTEUTUMINEN.....	14
5.1 Tekoäly ja ihmisoikeudet	14
5.2 Demokratian uudet haasteet.....	16
5.3 Sananvapaus ja korruption torjuminen	18
5.4 Tasa-arvo ja syrjimättömyys	19
5.5 Maahanmuutto, pakolaisuus ja ihmiskauppa.....	21
6. JÄSENVOLVOITTEIDEN SEURANTA	24
6.1 Azerbaidžan	24
6.2 Georgia	26
6.3 Moldova.....	26
6.4 Puola	27
6.5 Turkki	28
6.6 Venäjä	28
7. EUROOPAN NEUVOSTON ULKOSUHTEET	29
7.1 Valko-Venäjä.....	29
LIITTEET	
1. EUROOPAN NEUVOSTON SUOMEN VALTUUSKUNTA VUONNA 2020	32
2. JÄSENYTDET KOMITEOISSA VUONNA 2020	33
3. YLEISKOKOUKSEN VUONNA 2020 HYVÄKSYMÄT ASIAKIRJAT	35
3.1 Päätöslauselmat	35
3.2 Suositukset	37
4. YLEISKOKOUKSEN JA PYSYVÄN KOMITEAN ERITYISVIERAAT VUONNA 2020	39
5. EUROOPAN NEUVOSTON JÄSENVALTIOT.....	40

1. TIIVISTELMÄ

Koronapandemia on vaikuttanut yleiskokouksen toimintaan merkittävästi vuonna 2020. Vuoden viimeinen normaalisti pidetty kokous oli maaliskuun pysyvä komitea. Kaikki sen jälkeiset kokoukset järjestettiin etänä ja täysistunnot peruttiin. Tilanne on otettu haltuun asianmukaisilla uusilla toimintatavoilla ja kokousjärjestelyillä sekä sääntömuutoksilla. Vuodelle 2020 suunnitellut henkilövaalit – järjestön apulaispääsihteerin, yleiskokouksen pääsihteerin ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen-tuomarien vaalit – on siirretty vuoden 2021 tammikuun istuntoon. Nämä uudet työskentelytavat edellyttävät joustavuutta ja ymmärrystä kaikilta toimintaan osallistuvilta, mutta ne tuovat myös uudenlaisia työkaluja yleiskokouksen toiminnan kehittämiseen.

Pandemiavuoden tuomista haasteista huolimatta yleiskokous käsitteli kertomusvuonna 66 raporttia ja hyväksyi 41 päätöslauselmaa ja 25 suositusta. Euroopan neuvoston ministerikomitealle osoitetut suositukset ovat yleiskokouksen tapa kiinnittää ministerikomitean huomio ongelmakohtiin ja ehdottaa toimenpiteitä. Parlamentaarikkojen ja ministerikomitean välistä vuoropuhelua käydään säännöllisesti myös yleiskokouksen kyselytunneilla, joita järjestetään jokaisen istunnon yhteydessä. Vuoden alussa ministerikomitean puheenjohtajana toimi Georgian ulkoministeri David Zalkaliani, toukokuusta marraskuuhun Kreikan varaulkoministeri Miltiadis Varvitsiotis ja marraskuusta lähtien Saksan eurooppaministeri Michael Roth. He ovat vastanneet kysymyksiin myös niistä aiheista, joita on käsitelty yleiskokouksen raporteissa. Nämä ovat liittyneet muun muassa pandemiaan, demokratian tilaan, pakolaistilanteeseen ja ihmisoikeustilanteeseen Puolassa, Turkissa ja Azerbaidžanissa.

Yleiskokouksen tehtävä on tunnistaa, ottaa kantaa ja parhaimmassa tapauksessa ehdottaa yhteistä toimintalinjaa tai normeja suhteessa uusiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Merkittävä osa vuoden 2020 raporteista käsitteli tekoälyä ja koronaviruspandemian vaikutuksia kansanterveyteen, demokratiaan ja ihmisoikeuksiin. Kolmas näkyvä aihe on ollut Valko-Venäjän tilanne, josta on keskusteltu erityisesti komiteatasolla.

Yleiskokous on seurannut Valko-Venäjän poliittista tilannetta 1990-luvulta lähtien. Ihmisoikeusloukkaukset ja kansalaisten demokraattisten oikeuksien puuttuminen eurooppalaisessa valtiossa ja Suomen lähialueella ovat olleet jatkuva huolenaihe. Poliittinen tilanne Valko-Venäjällä oli näkyvästi esillä sekä marraskuussa 2019 pidettyjen parlamenttivaalien että elokuussa 2020 pidettyjen presidentinvaalien jälkeisten tapahtumien takia. Muutama päivä presidentinvaalien jälkeen Suomen valtuuskunta julkaisi tiedotteen, jossa ilmaistiin huoli Valko-Venäjän poliittisesta tilanteesta ja siitä, mihin suuntaan maan demokratia kehittyy. Vastaavanlainen tiedote tehtiin Pohjoismaiden ja Baltian maiden valtuuskuntien nimissä. Yleiskokouksen poliittinen komitea valmistelelee kaksi raporttia ja oikeudellinen komitea yhden raportin Valko-Venäjän tilanteesta. Yleiskokous tahtoo tukea maan sisäistä poliittista vuoropuhelua sekä saada maan hallituksen, opposition ja kansalaisyhteiskunnan edustajat keskusteluyhteyteen etsimään keskenään ratkaisuja maan poliittiseen kriisiin. Tavoitteena on, että Valko-Venäjällä käynnistyisi sen myötä rauhanomainen muutos kohti demokratiaa ja jäsenyyttä.

Yleiskokouksen monitorointikomitea on tuoreimmassa vuosikertomuksessaan todennut, että jäsenvelvoitteiden seuranta on edelleen tärkeää, demokratiaa vahvistavaa ja uudistuksia tukevaa toimintaa. Komitean työlliställä olivat vuoden 2020 lopulla Albania, Armenia, Azerbaidžan, Bosnia ja Hertsegovina, Georgia, Moldova, Puola, Serbia, Turkki, Ukraina ja Venäjä. Niin kutsutussa jälkimonitoroinnissa olivat Bulgaria, Montenegro ja Pohjois-Makedonia. Joukossa oleva Turkki hyväksyttiin järjestön jäseneksi vuonna 1950, muut ovat vuoden 1989 jälkeen hyväksytyjä jäsenmaita. Monitorointiin kuuluva vaalitarkkailu on kohdannut useita haasteita koronaviruspandemian vuoksi. Monet maat ovat peruuttaneet tai siirtäneet vaalejaan, ja erilaiset rajoituskäytännöt tekivät vaalitarkkailun miltei mahdottomaksi kevään ja kesän aikana. Yleiskokous on kuitenkin onnistunut tarkkailemaan parlamenttivaaleja Azerbaidžanissa sekä järjestämään suppeat vaalitarkkailumissiot Moldovaan ja Georgiaan. Kertomusvuonna yleiskokous käsitteli Puolaa, Turkia ja Azerbaidžania koskevat maaraaportit.

Yleiskokous päätti tammikuussa 2020 asettaa Puolan monitoroinnin kohteeksi. Päätöksen taustalla olivat Puolan parlamentin vuonna 2017 hyväksymät lait, joiden katsottiin uhkaavan oikeusvaltioperiaatetta ja oikeuslaitoksen riippumattomuutta. Myös maan poliittisen ympäristön polarisoituminen on kaventanut toimintaedellytyksiä. Samantyyppinen kielteinen kehitys vaikuttaa Euroopassa laajemminkin.

Yleiskokous teki huhtikuussa 2017 päätöksen palauttaa Turkki varsinaisen monitoroinnin kohteeksi. Päätös liittyi kriittiseen arvioon maan hallituksen toimista heinäkuussa 2016 julistetun hätätilan jälkeen. Nämä toimet ovat kaventaneet turkkilaisten perus- ja ihmisoikeuksia. Yleiskokous tarkasteli kertomusvuonna Turkin oppositiopoliitikkojen ja kansanedustajien poliittista liikkumatilaa sekä demokraattisten instituutioiden tilannetta. Tarkastelun päätteeksi yleiskokous päätti jatkaa monitorointia. Tilanteen korjaamiseksi Turkkiä kehoitetaan luomaan aito keskusteluyhteys kansalaisyhteiskunnan edustajien kanssa ja lopettamaan toisinajattelijoiden vainoaminen.

Myös poliittisten vankien tilanne Azerbaidžanissa oli yleiskokouksen käsittelyssä vuonna 2020. Yleiskokous tukee ministerikomiteaa, joka on päättänyt valvoa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätösten täytäntönpäytäntöä maassa sekä yksilöllisellä että yleisellä tasolla niin kutsuttuna tehostettuna seurantana. Vaalitarkkailijoiden arvio Azerbaidžanin parlamenttivaaleista oli kielteinen, sillä vaalit käytiin poliittisesti rajoituneessa ilmapiirissä, josta puuttuivat aidot poliittiset vaihtoehdot.

Jo varhaisessa vaiheessa yleiskokous muistutti, että koronaviruspandemia ei saa olla syy ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltion heikentämiseksi. Monien jäsenmaiden äkilliset hätätoimenpiteet kuitenkin johtivat parlamenttien aseman heikennyksiin sekä rajoituksiin liikkumisessa, kokoontumisvapauksissa ja yksityisyyden suojassa. Syyskauden ensimmäinen istunto olikin kokonaan omistettu koronaviruspandemialle. Yleiskokous otti kantaa muun muassa pandemian vaikutuksiin ihmisoikeuksien, tasa-arvon, syrjimättömyyden ja oikeusvaltioperiaatteiden toteutumisessa sekä pandemian humanitaarisiin seurauksiin maahanmuuttajien ja pakolaisten tilanteessa. Päätöslauselemissa todetaan yleisesti, että parlamenttien toimintakyky tulee taata kaikissa tilanteissa ja että poikkeuslakeja tulisi käyttää harkiten, ajallisesti rajatusti ja lakiin perustuen.

Suomen Euroopan neuvoston puheenjohtajuuskauden (2018–2019) tavoitteisiin kuului tekoölyn vaikutusten arviointi ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen toteutumisessa. Tekoöly tarjoaa ratkaisuja moniin ihmiskunnan ongelmiin, mutta nopean teknologiakehityksen myötä on syntynyt tarve pohdita tekoölyyn liittyviä pelisääntöjä ja eettisiä kysymyksiä. Euroopan neuvosto on ottanut johtavan roolin tekoölyä koskevan oikeusnormiston kehittämisessä. Lukuisissa aiheita käsittelevissä päätöslauselemissaan ja suosituksissaan yleiskokous esittää, että tekoölyn sääntelystä laaditaan kansainvälisesti sitova yleissopimus. Teknologiakehitys edellyttää jäsenmailta valppautta ja lainsäätäjiltä ennakoitavuutta ja joustavuutta. Parlamentaarikoiden pitää ymmärtää tätä muutosta ja varmistaa, ettei uusilla teknologian tarjoamilla mahdollisuuksilla samalla heikennetä perusoikeuksia.

Sanan- ja medianvapaudet ovat oleellinen osa demokratiaa. Usein sanotaan, että media on vallan kolmijaon neljäs pilari. Yleiskokous on sananvapauden toteutumisen vankka vartija ja seuraa vuosittain tilannetta jäsenmaissa erilaisilla raporteilla. Vapaan ja riippumattoman median liikkumatilan kaventuminen useissa Euroopan maissa aiheuttaa erityistä huolta, sillä se heikentää demokratiaa, vahingoittaa ihmisoikeuksia ja rapauttaa oikeusvaltioperiaatetta. Tilanne heijastuu myös yliopistomaailmaan, ja monessa maassa onkin rajoitettu akateemista vapautta. Urheilutulosten manipulointi luo tilaa järjestäytyneelle rikollisuudelle.

Tasa-arvokysymykset ja etenkin naisten oikeudet ovat olleet vastatuulella jo jonkin aikaa monissa Euroopan maissa. Yleiskokous on ottanut huolestuneena vastaan Turkin ja Puolan ilmoitukset erota naisiin kohdistuvan väkivallan estämiseksi laaditusta Istanbulin sopimuksesta, jonka tavoitteita pidetään joissakin pii-

reissä perinteisten arvojen vastaisina. Kertomusvuonna tasa-arvokysymyksiä on käsitelty koronaviruspandemian näkökulmasta sekä naisten, lasten, uskonnollisten vähemmistöjen ja huumeidenkäyttäjien kanalta.

Pakolais- ja maahanmuuttokeskustelu jäi kertomusvuonna pitkälti koronaviruspandemian varjoon, vaikka terveyskriisi ja siihen liittyneet rajojen sulkemiset ja kokoontumisrajoitukset ovat vaikuttaneet pakolaisiin ja maahanmuuttajiin hyvin paljon. Alkuvuonna keskusteltiin etenkin pakolaisleireillä oleskelevien Isis-taistelijoiden vaimojen ja lapsien kotiuttamisesta kotimaihinsa Euroopassa. Asiaan liittyy paljon vaikeita poliittisia ja ihmisoikeuspohdintoja, joita on käsitelty myös Suomessa. Myös ihmis- ja elinkauppa ovat olleet yleiskokouksen asialistalla.

2. SUOMEN VALTUUSKUNNAN TOIMINTA

Vaalikauden toinen toimintavuosi on ollut kokonaisuudessaan poikkeuksellinen Suomen valtuuskunnalle. Koronapandemia on vaikuttanut yleiskokouksen työskentelyyn merkittävästi. Tilanne on otettu haltuun asianmukaisilla uusilla toimintatavoilla ja kokousjärjestelyillä. Huhtikuun ja kesäkuun istunnot peruutettiin ja lokakuun istunto korvattiin kolmella laajennetulla pysyvän komitean kokouksella. Kaikki komiteakokoukset on järjestetty maaliskuusta lähtien etäkokouksina. Puheenjohtaja Kimmo Kiljunen (sd.) matkusti loka-kuussa Strasbourgiin, missä hän osallistui pysyvän komitean kokoukseen ja johti kokousta osan ajasta.

Valtuuskunnan kokoonpano muuttui lokakuussa. Edustaja Jussi Saramo luopui valtuuskunnan varajäsenyydestä, ja uudeksi varajäseneksi valittiin Veronika Honkasalo (vas.). Muutos ei ole vaikuttanut yleiskokouksen komiteoiden paikkakajoon, joka on esitelty liitteessä 2.

Valtuuskunnan puheenjohtaja Kiljunen on toiminut yleiskokouksen varapresidenttinä, ja hänet valittiin monitorointikomitean Armenia-raporttoijaksi. Poliittisessa komiteassa Kiljunen tehtävänä on laatia raportti Valko-Venäjältä. Aiheeseen liittyen valtuuskunta järjesti yhdessä Etyjin Suomen valtuuskunnan kanssa kuulemistilaisuuden Valko-Venäjän tilanteesta syyskuussa. Ulkoministeriön yksikönpäällikön sijainen Päivi Nevala, lähetystöneuvos Minna-Mari Mourujärvi, yksikönpäällikkö Sari Rautio, lähetystöneuvos Mari Mäkinen ja ulkoasiainsihteerit Jouni Hirvonen alustivat aiheesta.

Edustaja Inka Hopsu (vihr.) valittiin vuonna 2019 kulttuurikomitean raporttoijaksi aiheena nuorten roolin vahvistaminen konfliktien ehkäisemisessä ja rauhan rakentamisessa. Raportin käsittely on jatkunut kertomusvuonna tammikuun istunnon yhteydessä sekä marraskuussa pidetyssä kulttuurikomitean etäkokouksessa. Kulttuurikomitean etäkokouksen yhteydessä järjestettiin kuulemistilaisuus, jossa ulkoministeriön edustaja Seija Kinni kertoi YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 2250 implementoinnista Suomessa. Suomi on maailman ainoa maa, joka on valmistellut päätöslauselman edellyttämän toimintasuunnitelman. Lisäksi tilaisuudessa oli kuultavana Euroopan neuvoston rauhanlähettiläiden verkoston edustaja Jorge Aguado Sánchez. Raportin valmisteluun liittyvää tiedonhakumatkaa Balkanin maihin ei ole pystytty järjestämään koronaviruspandemian takia, mutta edustaja Hopsu tapasi nuoria kansalaisyhteiskunnan edustajia, EU:n tarkkailumission suurlähettilään Marek Szczygelin sekä vähemmistövaltuutetun toimiston edustajia ollessaan tarkkailemassa vaaleja Tbilisissä Georgiassa lokakuussa 2020.

Valtuuskunta on pitänyt kuusi kokousta, joista ainoastaan yksi on järjestetty Strasbourgissa. Suurin osa kokouksesta järjestettiin hybridimuodossa, eli niin, että osa on kokouksessa läsnä ja osa osallistuu etäyhteydellä. Euroopan neuvoston Suomen pysyvä edustaja, suurlähettiläs Nina Nordström osallistui valtuuskunnan etäkokoukseen 11.9.2020.

Puheenjohtaja Kiljunen ja edustaja Petri Honkonen (kesk.) osallistuivat Pohjoismaiden ja Baltian maiden ensimmäiseen tapaamiseen Strasbourgissa. Puheenjohtaja Kiljunen osallistui kertomusvuonna myös maiden muihin tapaamisiin, jotka järjestettiin videoyhteyden välityksellä.

Suomen valtuuskunta tuki tammikuun istunnon yhteydessä järjestetyn Equality Betrayed -valokuvanäyttelyn järjestelyjä. Näyttelyn aiheena oli etninen profilointi. Aihe on ajankohtainen, koska yleiskokouksen tasavokomitea valmistelee raporttia aiheesta.

Eduskunta järjesti 28.–29.2.2020 Euroopan neuvoston korruptionvastaisen toimielimen Grecon kanssa ukrainalaisille parlamentaarikoille seminaarin, jonka aiheena oli ”On Parliamentary Integrity – Promoting Transparency and Accountability Measures for Members of Parliament”. Tilaisuuden avauspuheenvuorossa Suomen valtuuskunnan puheenjohtaja Kiljunen avasi osallistujille taustoja Suomen tilanteesta. Hän korosti, että Suomi on ollut monen haasteen edessä rakentaessaan toimivaa ja avointa yhteiskuntaa, ja viittasi tässä yhteydessä aikaan ennen itsenäistymistä, sisällissotaan ja kielikysymykseen. Avainasemassa

on ollut Kiljusen mukaan yhteisen edun tavoittelu yksittäisten intressien sijasta. Samalla Suomi on onnistunut rakentamaan korruptiosta vapaan järjestelmän, joka perustuu konsensukseen ja luottamukseen. Suomi ei ole täydellinen, mutta se on onneksi onnistunut siinä, missä moni muu maa on epäonnistunut.

Seminaari oli osa Euroopan neuvoston Ukrainaa koskevaa toimintasuunnitelmaa (Action Plan for Ukraine 2018–2020). Ukrainan parlamentti Verkhovna Rada on ilmoittanut omiksi prioriteeteikseen korruption torjumisen ja poliittiseen rahoitukseen liittyvät reformit. Suomessa järjestetyn seminaarin tarkoitus oli esitellä ukrainalaisille kansanedustajille, miten korruptiota torjutaan muissa parlamenteissa erilaisin rakentein ja käytännöin. Seminaariin osallistui viisitoista Ukrainan parlamentin jäsentä, Suomen valtuuskunnan puheenjohtaja Kiljunen (sd.), suuren valiokunnan puheenjohtaja Satu Hassi (vihr.), kansanedustaja Peter Östman (kd.) sekä Euroopan neuvoston jäsenmaiden kansanedustajia Ruotsista, Liettuasta ja Latviasta. Lisäksi seminaariin osallistuivat italialainen professori ja parlamentaarisen yleiskokouksen entinen puheenjohtaja Michele Nicoletti, Ukrainan lainsäädännöllisten aloitteiden viraston analyttisen osaston johtaja Oleksandr Zaslavskyi, eduskunnan apulaispääsihteeri Timo Tuovinen, lakivaliokunnan neuvos Marja Tuokila ja istuntoasiainneuvos Henri Helo. Myös Helsingin Sanomien toimittaja Teija Sutinen osallistui seminaariin.

Puheenjohtaja Kiljunen osallistui 19.–21.10.2020 Moskovan valtiollisen kansainvälisten suhteiden instituutin MGIMO:n järjestämään ihmisoikeusseminaariin ja -koulutustapahtumaan. Kiljunen toimi Moskovassa Euroopan neuvoston yleiskokouksen puheenjohtajan Hendrik Daemsin sijaisena. Kolmipäiväisen seminaarin tarkoituksena oli kouluttaa venäläisiä virkamiehiä ja lakimiehiä ihmisoikeuskysymyksissä. Seminaaria pidettiin tärkeänä myös siksi, että se on merkki Euroopan neuvoston ja Venäjän suhteiden normalisoitumisesta. Tapahtumaan osallistui myös yleiskokouksen venäläinen varapuheenjohtajakollega ja Venäjän EN-valtuuskunnan puheenjohtaja Pjotr Tolstoi.

3. YLEISKOKOUKSEN ROOLI JA ASEMA

Yleiskokouksessa on jo usean vuoden ajan käyty keskustelua koko järjestön ja myös yleiskokouksen roolista ja missiosta demokratian nykyaikasteiden edessä. Keskustelu on paljastanut tarpeen päivittää toimintatapoja. Taustalla ovat olleet myös Venäjän valtuuskunnan jääminen pois yleiskokouksen toiminnasta vuosina 2016–2019 ja siihen liittyvät seikat. Pohdintaa ovat kertomusvuonna vauhdittaneet pandemiatilanteen esille nostamat haasteet ja tarpeet päivittää toimintatapoja.

Yleiskokouksen tammikuussa valittu uusi puheenjohtaja Hendrik Daems (Belgia, ALDE) käynnisti maaliskuussa uuden vaiheen pysyvän komitean kokouksessa. Daems järjesti keskustelun tarpeesta uudistaa yleiskokouksen työskentelytapoja. Sitä kautta lisättäisiin järjestön näkyvyyttä ja vaikuttavuutta yhteisen eurooppalaisen oikeudellisen normiston luojana ja oikeusvaltioperiaatteiden puolustajana. Daems järjesti keväällä valtuuskuntien puheenjohtajien kanssa keskustelun yleiskokouksen työstä ja tulevaisuudesta. Prosessi jäi kuitenkin osittain koronaviruspandemian varjoon.

3.1 Yleiskokouksen sääntöjen päivittäminen

Koronapandemian vaikutus yleiskokouksen työskentelyyn vuonna 2020 oli merkittävä. Tilanne otettiin haltuun asianmukaisilla uusilla etä- ja hybridikokousjärjestelyillä sekä loppuvuonna hyväksytyillä sääntömuutoksilla. Pandemiasta johtuvista poikkeusoloista huolimatta yleiskokouksen kaikki komiteat kokoontuivat ja työstitivät raporttejaan.

Sääntöjen päivittäminen oli välttämätöntä myös sen takia, että yleiskokous on enemmän kuin yleiseurooppalainen parlamentaarinen keskustelufoorumi. Parlamentaarikkojen tehtävänä on myös valita järjestön pääsihteeri, apulaispääsihteeri ja ihmisoikeusvaltuutettu sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomarit. Uusien sääntöjen hyväksyminen mahdollistaa henkilövaalien järjestämisen myös etävaaleina.

Päätöslauselma 2349 (2020) (dok. 17178) sisältää sääntömuutoksia, jotka koskevat yleiskokouksen täysisintuntojen vaihtoehtoisia järjestelyjä, kuten istuntojen ja komiteoiden kokousten järjestämisen etä- tai hybridikokouksina tarkasti määritellyissä poikkeusoloissa. Muutoksilla haluttiin varmistaa, että yleiskokous pystyy hoitamaan järjestön perussäännöissä määrätyt tehtävät, kuten henkilövalinnat, myös pandemian aikana ja muissa kriisitilanteissa. Yleiskokouksen varsinaisia menettelytapasääntöjä sovelletaan edelleen etä- ja hybridikokouksissa. Poikkeussäännöt liittyvät muun muassa määräaikoihin muutosehdotusten esittämisessä, valtakirjojen riitauttamisessa ja henkilövaalien kohdalla sekä raporttien nimittämisessä komiteatasolla. Vuodelle 2020 suunnitellut henkilövaalit siirrettiin vuoden 2021 tammikuun istuntoon.

Samassa yhteydessä hyväksyttiin päätöslauselma 2350 (2020) (dok. 17179). Se sisältää muutoksia yleiskokouksen menettelysääntöihin, jotka liittyvät muun muassa valtakirjojen hyväksymiseen ja riitauttamiseen. Muutoksilla halutaan esimerkiksi selvittää menettelyä tilanteissa, joissa yhden valtuuskunnan valtakirjoja riitautetaan samanaikaisesti eri perustein. Tavoitteena on lisäksi ottaa presidentin ja varapresidenttien vaaleissa käyttöön sama menettely kuin muissa henkilövaaleissa. Lisäksi täsmennetään monitorointikomitean mandaattia ja mahdollistetaan usean ajankohtaiskeskustelun järjestäminen samassa istunnossa.

3.2 Järjestön uusi yhteismenettely

Yleiskokous päätti huhtikuussa 2014 vastalauseena Krimin niemimaan miehitykselle poistaa Venäjän valtuuskunnalta äänioikeuden yleiskokouksessa. Päätös toistettiin tammikuussa 2015, minkä jälkeen Venäjä jättäytyi pois yleiskokouksen toiminnasta alkuvuonna 2016. Venäjä jätti maksamatta Euroopan neuvoston jäsenmaksun vuodesta 2017 lähtien. Päätös Venäjän parlamenttivaltuuskunnan valtakirjojen epäamisestä vaikutti merkittävästi useita vuosia koko järjestön toimintaan.

Tapahtumat osoittivat tarpeen sopia yleiskokouksen ja ministerikomitean kesken yhteisistä toimista tilanteissa, joissa jäsenmaa rikkoo vakavasti järjestön perussääntöä ja arvoja. Yleiskokouksen ja ministerikomitean välillä käynnistetty prosessi uudesta yhteistyömenettelystä saatiin päätökseen alkuvuonna 2020. Taustalla oli yhteinen näkemys siitä, että toimielinten välistä vuoropuhelua ja synergiaa oli syytä vahvistaa.

Poliittisen komitean ehdotus uudesta yhteistyömekanismista perustuu yleiskokouksen vuoden 2019 suositukseen ja kannanottoihin sekä jäsenmaiden ulkoministereiden päätökseen, joka tehtiin Helsingissä saman vuoden toukokuussa. Tavoitteena on, että rakentavalla vuoropuhelulla ja yhteistyöllä varmistetaan sovitulla menettelyllä ja sovitussa aikataulussa, että järjestön periaatteet ja jäsenmaiden velvoitteet saatetaan toteutumaan tilanteessa, jossa niitä on vakavasti rikottu.

Yleiskokous hyväksyi tammikuussa 2020 raportin ”Ministerikomitean ja yleiskokouksen yhteisestä täydentävästä yhteismenettelystä” (dok. 15024). Yhteismenettelyn keskeiset asiat liittyvät aloiteoikeuteen menettelyn alulle panemiseksi ja päätösvaltaisuuden määrittelemiseksi. Päätöslauselman 2319 (2020) mukaan aloiteoikeus mekanismin käynnistämisestä kuuluu tietyissä tilanteissa yleiskokoukselle, ministerikomitealle tai pääsihteerille. Uuden järjestelmän käyttöönotto edellyttää vielä sääntömuutoksia, jotka ovat esillä vuoden 2021 tammikuun istunnossa.

4. COVID-19 -PANDEMIA JA PARLAMENTAARINEN YLEISKOKOUS

Jo tammikuun istunnossa puhuttiin uudesta taudista, mutta kukaan ei uskonut sen levittäytyvän laajasti Eurooppaan. Yksittäisiä tapauksia oli havaittu jo Aasian ulkopuolella, ja seuraavien kuukausien tapahtumat tulisivatkin mullistamaan koko maailman suhtautumisen kulkutauteihin. Jokaisen, myös parlamentaarisen yleiskokouksen, oli sopeuduttava uuteen tilanteeseen.

Yleiskokouksen vuoden 2020 viimeinen normaaliin tapaan järjestetty kokous oli Pariisissa 6.3.2020 pidetty pysyvän komitean kokous. Siihen osallistui myös Suomen EN-valtuuskunnan puheenjohtaja Kimmo Kiljunen. Jo silloin koronapandemian levinneisyys, etenkin Italiassa, herätti huolta, mutta ymmärrys taudista ja sen tavoista levitä ja tarttua oli vielä kovin vähäistä. Virustapausten kasvu johti kuitenkin hätäjarrun vetämiseen monessa maassa, ja useat Pariisiin kokoukseen osallistuneet jäivät karanteeniin palattuun kotimaihinsa. Noin viikkoa myöhemmin alkoivat laajamittaiset valtioiden sulkemiset, matkustuskiellot ja perusvapauksien rajoitukset. Näiden seurauksena myös parlamentaarisen yleiskokouksen toiminta pysähtyi joksikin aikaa.

4.1 Pandemian käsittely yleiskokouksessa

Vappuaattona 30.4.2020 järjestettiin pysyvän komitean etäkokous, jossa käytiin kattava ajankohtaiskeskustelu koronapandemiasta. Keskustelussa todettiin, ettei pandemia saa olla syy ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltion heikentämiseksi. Useiden jäsenmaiden äkilliset toimenpiteet olivat vaikuttaneet parlamenttien asemaan, kun parlamentit eivät pandemiarajoitusten vuoksi voineet kokoontua ja äänestää. Myös liikkumis- ja kokoontumisvapauksia rajoitettiin ennennäkemättömällä tavalla. Yksityisyyden suojaa heikennettiin esimerkiksi ihmisten liikkumista valvovilla lennokeilla ja mobiilisovelluksilla. Jopa elinkeinon harjoittamiseen kajottiin. Vaaleja peruutettiin ja siirrettiin. Toisaalta joitakin vaaleja pidettiin, vaikkei niiden avoimuutta voitu taata. Ajankohtaiskeskustelussa korostettiin, että poikkeuslakeja tulisi välttää viimeiseen asti ja että parlamenttien toimintakyky tulee taata kaikissa tilanteissa.

Keskusteluissa nousi esiin solidariteetin merkitys, sillä kriisi koskettaa kaikkia. Samalla puheenvuoroissa nousi vahvasti esiin huoli koronapandemian seurauksena tehdyistä oikeusvaltioheikennyksistä etenkin Unkarissa ja Puolassa. Yleiskokouksessa kiinnitettiin huomiota myös Turkin heikentyneeseen ihmisoikeustilanteeseen. Parlamentaarikot korostivat, että Euroopan neuvostolla on tärkeä tehtävä perusarvojensa puolustamisessa, sillä pitkittyessään koronakriisistä voi tulla ihmisoikeuskriisi. Parlamentaarisen vuoropuhelun varmistamiseksi nähtiin tärkeänä, että yleiskokouksen toimintakykyä pidetään yllä. Kokemusten ja parhaiden käytäntöjen vaihtoa jäsenmaiden kesken pidettiin tässä hyvänä työkaluna. Samalla koettiin tarpeellisiksi ottaa kantaa tilanteissa, joissa jäsenvaltiot tekevät ylilyöntejä. Myös koronakriisin seurauksena lisääntynyt perheväkivalta nousi esiin useassa puheenvuorossa, ja jäsenmaita kehoitettiin noudattamaan Istanbulin sopimusta myös kriisin aikana. Huoli lapsista ja haavoittuviin ryhmiin kuuluvista oli suuri. Keskustelu avasi yleiskokouksessa kertomusvuoden aikana valmistuneiden viiden raportin sarjan, joka käsittelee koronapandemiaa eri näkökulmista.

4.2 Pandemian vaikutukset ihmisoikeuksiin, demokratiaan ja oikeusvaltioperiaatteen

Yleiskokouksen ensimmäinen koronapandemiaa käsittelevä raportti on ”Oppeja tulevaisuutta varten tehokkaista ja oikeuksiin perustuvista vastatoimista covid-19-pandemialle” (dok. 15115). Raportissa todetaan, että Maailman terveysjärjestö WHO ja parlamentaarinen yleiskokous ovat jo vuosia sitten kehottaneet valtioita varautumaan koronakriisiin kaltaisiin tilanteisiin. Siitä huolimatta korona pääsi yllättämään. Monet maat turvautuivat paniikissa autoritaariin menetelmiin sen sijaan, että ne olisivat perustaneet toimintansa tietoon ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä tehokkaaseen kansainväliseen koordinaatioon. Autoritarismin seurauksena voi tulla lisää uhreja. Se voi myös aiheuttaa vakavia säröjä poliittiseen, demokraattiseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen järjestelmäämme.

Päätöslauselmassa 2329 (2020) todetaan, että kaikenlaisten kansanterveyden suojelua koskevien toimenpiteiden tulee perustua lakiin, avoimuuteen ja luottamukseen, jotta ne olisivat tehokkaita. Koronapandemian kaltaisten kriisien ehkäisemiseksi jäsenmaiden toimenpiteiden tulisi perustua välttämättömyyteen ja suhteellisuuteen. Lisäksi tulee varmistaa suojavarusteiden saatavuus sekä pyrkiä siihen, että kaikki toimenpiteet ovat vapaaehtoisia ja kunnioittavat ihmisoikeussitoumuksia mahdollisimman kattavasti. Valtioiden tulee jakaa luotettavaa tietoa taudista ja sen esiintyvyydestä. Niiden tulee myös panostaa riittävään testauskapasiteettiin ja jäsenmaiden väliseen solidaarisuuteen, kun tautia tutkitaan, suojavarusteita hankitaan ja lääkkeitä kehitetään. Samalla tulee arvioida kansallisten terveystalvelujen toimivuutta ja pandemiota koskevaa valmiustilaa. Ihmisen terveys, eläintenhoito ja ympäristö tulisi käsitellä kokonaisuutena uusien tautien ehkäisemiseksi. WHO:n rahoitusta tulisi muuttaa, jotta se ei perustuisi ainoastaan vapaaehtoistukiin. WHO:lla tulisi myös olla oikeus tehdä arviointikäyntejä jäsenmaissa. YK:hon tulisi perustaa uusi tehtävä riskialttiiden biologisten tapahtumien valvomiseksi. Suosituksessa 2174 (2020) ministerikomitea saa kehotuksen vahvistaa kansanterveyttä koskevaa yhteistyötä ja koordinaatiota.

Raportissa ”Demokratiat covid-19 -pandemian edessä” (dok. 15157) todetaan, että koronapandemia on ollut eräänlainen testi demokratian ja hallinnon toimivuudelle. Euroopan neuvoston pääsihteeri Marija Pejčinović Burić ja neuvoston jäsenmaille oikeudellista neuvontaa antava Venetsian toimikunta kertoivat jo pandemian alussa, miten varmistetaan se, että neuvoston perusarvoja noudatetaan poikkeusoloissa. Kaikissa tilanteissa on varmistettava demokraattisen hallinnon jatkuvuus, instituutioiden luotettavuus, johtajuuden demokraattisuus ja vastuullisuus sekä kansalaisten vastuunkantaminen, yhteiset toimet ja solidaarisuus.

Päätöslauselmassa 2337 (2020) yleiskokous kehottaa jäsenmaita noudattamaan Venetsian toimikunnan hätätilaa koskevia ohjeita ja kunnioittamaan ”checks and balances” -järjestelmää. Terveyskriiseissä hätätilan tulee aina olla määräaikainen ja sitä koskevat poikkeuslait tulee ottaa käyttöön kansainvälisten standardien mukaisesti. Parlamenttien toimintakyky ja valvontarooli tulee taata kaikissa olosuhteissa. Pysyviä muutoksia perustuslakiin ja vaalilakiin tulee välttää. Oppositio pitää ottaa mukaan päätöksentekoon, ja kansalaisia tulee informoida päätöksistä. Poikkeuslakien toimivuutta tulee analysoida, ja tämän analyysin tuloksia pitää hyödyntää, kun varaudutaan tuleviin kriiseihin. Vaaleja koskevien rajoitusten pitää perustua lakiin, ja niiden on oltava välttämättömiä, suhteellisia ja määräaikaisia. Vaalien siirtämistä tulisi pohtia laajalla yhteistyöllä, ja vaalitarkkailu olisi tehtävä mahdolliseksi kaikissa olosuhteissa. Tulevien pandemioiden estämiseksi tarvitaan laajaa kansainvälistä yhteistyötä, yhtenäisyyttä ja hyvien käytäntöjen jakamista. EN saa kiitosta siitä, että se on pystynyt tarjoamaan tukea jäsenmaille pandemian aikana. Suosituksen 2179 (2020) mukaan ministerikomitea voisi luoda jäsenmaille tarkistuslistan parametreista, joita tarvitaan demokratian varmistamiseksi pandemiassa. Lisäksi tulisi laatia suositus, joka sisältäisi ohjeistukset monitasoisesta hallintotavasta ja hätätiloihin reagoimisesta.

Yksikään jäsenmaa ei ole välttynyt poikkeus- tai hätätilalakien käyttöönotolta koronapandemian hoidossa. Näiden lakien myötä on rajoitettu useita perus- ja ihmisoikeuksia, kuten liikkumisvapautta, kokoontumisvapautta ja oikeutta yksityisyyteen. Raportissa ”Covid-19-pandemian vaikutukset ihmisoikeuksiin ja oikeusvaltioperiaatteeseen” (dok. 15158) todetaan, että vaikka useat rajoitukset ovatkin hyväksyttäviä, kun estetään pandemiaa leviämästä, ne pitää suhteuttaa saavutettavaan etuun. Mikään ei oikeuta esimerkiksi sananvapauden tai tiedonsaannin rajoittamista. Ihmisoikeuskomissaari on ollut huolissaan liiallisista toimenpiteistä useissa jäsenmaissa. Suurin osa jäsenmaista on kuitenkin toiminut ihmisoikeussopimuksen mukaisesti ja siten osoittanut, että kriisin hoitaminen ei edellytä autoritaarisia toimia. Päätöslauselmassa 2338 (2020) kiitellään, että monet jäsenmaat onnistuivat hallitsemaan hätätilaa kajoamatta liikaa perusvapauksiin. Rajoituksia tulisi analysoida tulevaisuuden kriisejä ajatellen. Hätätila ja poikkeuslait tulee ottaa käyttöön vain viimeisenä keinona, ja niistä pitää ilmoittaa Euroopan neuvostolle. Sananvapaus, yksityisyyden suoja ja oikeuslaitoksen toimivuus tulee taata ja kaikkien oikeutta terveyteen on kunnioitettava tasapuoli-

sesti. Pitää myös varmistaa, etteivät pandemian aiheuttamat kustannukset aiheuta korruptiota. Ministerikomitean tulisi suosituksen 2180 (2020) mukaisesti laatia pandemian hoitoa koskeva ohjeistus hyvästä hallintotavasta ja suositus hyvistä käytännöistä.

Raportin ”Ihmisoikeuksien ylläpitäminen kriisin ja pandemian aikana: sukupuoli, tasa-arvo ja syrjimättömyys” (dok. 15129) mukaan koronapandemian torjuntatoimenpiteet ovat tehneet näkyväksi yhteiskuntien rakenteellisen epätasa-arvon. Pandemia ei diskriminoi, mutta sen seuraukset ovat vaikuttaneet ihmisiin eri tavoin, ja etenkin haavoittuvat ihmisryhmät ovat kärsineet eniten. Useita tartuntaryppäitä pääsi syntymään esimerkiksi maahanmuuttajaryhmissä, kun tietoa ei ollut tarjolla heidän omalla kielellään. Turvavälien noudattaminen on vaikeaa myös heille, joilla ei ole varaa kunnollisiin asumisoloihin. Perheväkivaltapaukukset ovat lisääntyneet, kun ihmiset ovat joutuneet pysymään kotona. Samoin vanhusten kokemaa yksinäisyyttä on korostunut. Ansaintamahdollisuuksia on rajoitettu, eikä lasten oikeutta koulutukseen ole pystytty takaamaan kaikilta osin. Terveyspalvelujen uudelleenjärjestelyt ovat vaikeuttaneet hoitoon pääsyä, ja esimerkiksi ehkäisyneuvontaa on rajoitettu monin paikoin. Etenkin naisvaltaiset alat ovat joutuneet taistelemaan etulinjassa pandemiaa vastaan. Pandemia on myös lisännyt rasismia. Viruksen oletettu alkuperä on lisännyt viharikoksia aasialaistaustaisia kohtaan.

Päätöslauselmassa 2339 (2020) yleiskokous kehottaa kaikkia jäsenmaita ratifioimaan ja implementoimaan Istanbulin sopimuksen, Euroopan sosiaalisen peruskirjan ja sen lisäpöytäkirjan sekä vähemmistöjä ja vähemmistökieliä koskevat yleissopimukset. Valmiuslaeissa tulee ottaa huomioon yhteiskunnan monimuotoisuus ja toimenpiteiden vaikutukset eri ihmisryhmiin. Tämä varmistetaan muun muassa riittävällä tiedonkeruulla ja sillä, että taataan yhdenvertaisuuden toteutuminen kaikilla politiikka-alueilla.

Maahanmuuttajat ja pakolaiset ovat kärsineet pandemiasta monin eri tavoin. Raportissa ”Covid-19 -pandemian humanitaariset seuraukset maahanmuuttajille ja pakolaisille” (dok. 15142) todetaan, että rajojen sulkemiset ovat pakottaneet turvaa hakevat pakolaiset etsimään uusia, usein vaarallisia reittejä. Turvavälejä ei ole mahdollista pitää täysissä pakolaisleireissä, mikä on kasvattanut tartuntariskiä. Maahanmuuttajat ovat myös kohdanneet entistä enemmän rasismia ja syrjintää.

Samalla pandemia on osoittanut, että maahanmuuttoa voi hallinnoida uusilla tavoilla: maahanmuuttajien pitäminen suljetuissa laitoksissa ei ole ainoa vaihtoehto. Kaikki hyötyvät siitä, että ihmisiä kohdellaan tasa-arvoisesti. Pandemia leviää helposti, jos kaikille ei tarjota samantasoisia terveyspalveluita ja turvallisia tiloja. Samalla raportissa muistutetaan, että pandemia saattaa vielä jopa pahentaa maahanmuuttotilannetta, kun pandemian seuraukset maiden talouksiin ja työllisyyteen alkavat näkyä. Siksi olisi tärkeää pohtia ratkaisuja jo tässä vaiheessa, jotta olisimme valmistautuneet hyvin.

Päätöslauselmassa 2340 (2020) todetaan, että ratkaisu pakolaisten ja maahanmuuttajien tilanteeseen ei ole sulkeutuneisuus vaan globalisuus ja yhteistyö. Pakolaisten tarpeet tulee ottaa huomioon valmiussuunnitelmissa. Jäsenmaiden tulisi pitää rajansa auki ja poistaa tarpeettomat matkustusrajoitukset. Lisäksi tulisi ymmärtää esimerkiksi kausityöntekijöiden arvo, implementoida YK:n GCM-sopimus eli globaali sopimus turvallisuudesta, järjestelmällisistä ja jatkuvasta muuttoliikkeestä sekä noudattaa Kansainvälinen siirtolaisjärjestö IOM:n ohjeistuksia maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden suojelemiseksi. Jäsenmaiden tulisi osoittaa solidaarisuutta toisiaan kohtaan ja keskeyttää turvapaikanhakijoiden palautukset terveyskriisin aikana. On myös tärkeää suojella lapsia ja tarjota tukea perheille. Lisäksi parlamenttien tulisi tutkia pandemian vaikutuksia myös kehitysmaissa.

5. PERUSOIKEUKSIEN TOTEUTUMINEN

Euroopan neuvoston toiminta perustuu ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen noudattamiselle. Ratifioidessaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen kukin jäsenmaa sitoutuu ottamaan nämä kolme peruspilaria huomioon omissa toiminnassaan ja lainsäädännössään. Yleiskokouksen tehtäviin kuuluu laatia raportteja peruspilarien alaisuuteen kuuluvista aiheista, hyväksyä kannanottoja eli päätöslauselmia ja antaa ministerikomitealle suosituksia erilaisista aiheista. Yleiskokous ottaa usein kantaa päivänpolttaviin kysymyksiin ja pyrkii näin ennakoimaan tulevia haasteita, joilla saattaa olla vaikutuksia perusoikeuksien toteutumiseen. Tässä luvussa käsitellään teemoittain yleiskokouksen kertomusvuonna tekemät päätökset.

5.1 Tekoäly ja ihmisoikeudet

Tekoäly tarjoaa ratkaisuja moniin ihmiskunnan ongelmiin, ja on mullistanut elämäämme monella tapaa. Samalla nopea teknologiakehitys on luonut uudenlaisia haasteita, joiden myötä on syntynyt tarve pohtia tekoälyä koskevia eettisiä kysymyksiä, perusperiaatteita ja niitä kunnioittavia pelisääntöjä. Tekoälyn ja sen eettisyyden määrittäminen on kuitenkin haasteellista, ja se vaikeuttaa yhteisten periaatteiden luomista. Euroopan neuvosto on ottanut johtavan roolin tekoälyä koskevan oikeusnormiston kehittämisessä.

Raportissa ”Tarve varmistaa tekoälykehityksen demokraattisuus” (dok. 15150) muistutetaan, että tekoäly vaikuttaa demokratiaan monella tapaa. Tekoälyllä voidaan esimerkiksi heikentää tiedon saatavuutta ja kansalaisoikeuksia, manipuloida tietoa, sekaantua vaaleihin ja mahdollistaa vallan siirtymistä yksityisille toimijoille. Haasteisiin pyritään vastaamaan niin kansallisesti kuin kansainvälisesti, ja töitä tehdään laajasti paitsi Euroopan neuvostossa myös esimerkiksi EU:ssa, YK:ssa ja OECD:ssä. Tekoälyä kehittävät ja sitä käyttävät suuryritykset ovat luoneet omia standardejaan rajoittaakseen tekoälyn kielteisiä vaikutuksia, mutta ne eivät riitä tai ratkaise ongelmaa laajemmin. Päätöslauselmassa 2341 (2020) todetaan, että Euroopan neuvoston tulisi toimia eturintamassa, luoda tekoälylle standardeja ja oikeudellisia kehyksiä ja siten edistää sen myönteisiä vaikutuksia demokratialle. Tekoälyä koskevaa sääntelyä tarvitaan yhteisen edun takia, ja neuvoston pitää varmistaa, ettei tekoälyteknologia heikennä demokratiaa vaan vahvistaa sitä. Suosituksessa 2181 (2020) todetaan, että ministerikomitean perustaman tekoälykomitean (CAHAI) tulisi laajassa yhteistyössä pohtia tekoälyä koskevaa oikeudellista instrumenttia, joka edellyttäisi, että tekoälyä kehitetään ihmisoikeus-, demokratia- ja oikeusvaltioperiaatesitoumuksien mukaisesti. Sen tulisi edistää avoimuutta, oikeudenmukaisuutta, ihmismuutusta, turvallisuutta, yksityisyyden suojaa ja tietosuojaa. Lisäksi tekoälykomitean pitäisi edistää tekoälyn hyödyntämistä yhteiskuntatoimintojen vahvistamiseksi ja luoda esteitä tekoälyn väärinkäytölle. Tämän oikeudellisen instrumentin valvomiseksi tarvitaan riippumaton valvontaelin. Myös tekoälyyn liittyviä algoritmeja tulisi valvoa ja säädellä tarkemmin.

Raportissa ”Algoritmioikeus – tekoälyn rooli poliisityössä ja rikosoikeusjärjestelmissä” (dok. 15156) todetaan, että rikosoikeusjärjestelmä on valtion vallankäytön yksi osa, jonka tarkoituksena on sekä suojella ihmisiä että rangaista rikoksentekejiä. Siksi rikosoikeusjärjestelmä on tarkoin säädelty ja tiukan oikeudellisen valvonnan alainen. Tekoälyn ottaminen osaksi rikosoikeudellista päätöksentekoa on riskialtista erityisesti silloin, kun ohjelmien taustalla ovat yksityiset toimijat. Tekoälyyn pohjautuvia järjestelmiä käytetään jo esimerkiksi USA:ssa, Isossa-Britanniassa ja Alankomaissa, ja näissä maissa havaitut ongelmat ovat korostaneet, että tekoälyn on oltava eettistä ja säänneltyä.

Ihmisten luottamus tekoälyjärjestelmiin riippuu paljon siitä, miten niitä on säännelty. Päätöslauselmassa 2342 (2020) todetaan, että tekoälyn eettisten sääntöjen perustana tulee olla avoimuus, oikeudenmukaisuus, vastuullisuus, turvallisuus ja yksityisyys. Tekoälysääntöjen pitää olla yhdenmukaisia ja kansainvälisesti harmonisoituja, jottei tekoälykehitystä siirretä kevyemmän sääntelyn maihin. Yleiskokous kehottaa jäsenmaita muun muassa hyväksymään tekoälyn käytön ja sääntelyn kansalliset raamit sekä ylläpitämään tekoälyohjelmia koskevaa rekisteriä. Jäsenmaiden tulee varmistaa, että tekoäly palvelee sille asetettuja toimintatavoitteita ja että tekoälyn käytölle on olemassa riittävän vahva oikeudellinen perusta. Tekoälyohjelmien

käyttäjillä pitää olla riittävästi osaamista. Lisäksi tulee varmistaa, että asiakkaat ymmärtävät tekoälyn tekemät päätökset. Suosituksessa 2182 (2020) ministerikomitea saa kehotuksen ottaa yllä olevat asiat huomioon tekoälyä koskevan oikeudellisen instrumentin valmistelussa.

Usein ajatellaan, että koneen tekemä päätös on puolueeton. Raportissa ”Tekoälyn aiheuttaman epätasa-arvon ehkäiseminen” (dok. 15151) muistutetaan, että konetta ohjaava algoritmi on ihmisen suunnittelema ja lähtökohtaisesti puolueellinen. Sääntelemätön tekoäly saattaa jopa tahattomasti lisätä ihmisoikeusrikkouksia, epätasa-arvoa ja syrjintää. Yksityisellä ja julkisella sektorilla on ollut käytössä useita tekoälyllä toimivia ohjelmia, joista on luovuttu niiden tekemien syrjivien päätöksien vuoksi. Tämä on johtunut osittain ohjelmaan tallennetuista tiedoista, mutta myös siitä, ettei ohjelma voi ottaa huomioon kaikkia poikkeuksia ja erityistapauksia. Myös yksityisyyden suojan varmistaminen on haaste. Lisäksi koneen tekemiä päätöksiä on vaikea haastaa, jos ei tiedä, mihin päätökset perustuvat. Päätöslauselmassa 2343 (2020) todetaan, että tekoälyn kompleksisuus ei saa olla syy siihen, etteikö viranomainen voisi edellyttää yhdenvertaisuutta myös tekoälyltä. Yleiskokous kehottaa jäsenmaita päivittämään yhdenvertaisuuslakejaan, jotta tekoälyn vaikutukset otetaan niissä huomioon. Lisäksi yleiskokous suosittelee jäsenmaitaan vahvistamaan valvontajärjestelmiensä valmiuksia puuttua mahdollisiin ongelmiin. Parlamenttien tulee keskustella säännöllisesti tekoälystä ja vaatia hallituksilta avointa tietoa sen käytöstä. Tasa-arvoajattelu tulisi sisällyttää teknologian kehittämistyöhön. Suosituksessa 2183 (2020) ministerikomitea saa kehotuksen huomioida tasa-arvo ja syrjimättömyysperiaate, kun se kehittää tekoälyä koskevaa oikeudellista instrumenttia.

”Aivokäyttöliittymät: uusia oikeuksia vai uusi uhka perusoikeuksille?” (dok. 15147) -raportin mukaan aivokäyttöliittymä (BCI) muuntaa aivotoiminnan synnyttämät sähköiset tai magneettiset signaalit tietokoneen ymmärtämiksi käskyiksi. Sitä käytetään esimerkiksi lääketieteessä avustamaan puheen tuottamisessa tai proteesien liikuttamisessa, mutta sen käyttömahdollisuudet voivat tulevaisuudessa olla lähes rajattomat. Aivokäyttöliittymää kehitetään jo nyt esimerkiksi USA:n armeijan käyttöön. Tämä luo paljon riskejä, sillä kajoaminen ihmisten aivoihin ja vapaaseen tahtoon on perustavanlaatuinen yksityisyyden loukkaus. Päätöslauselmassa 2344 (2020) yleiskokous kehottaa noudattamaan seuraavia periaatteita BCI-teknologian kehittämisessä: lisäarvon tuottaminen ja väärinkäytön torjuminen, turvallisuus ja varovaisuus, yksityisyys ja luotettavuus, suorituskyky ja autonomia, ihmisvetoisuus ja vastuullisuus, kohtuudenmukaisuus, integriteetti ja osallistavuus sekä julkisen luottamuksen varmistaminen avoimuudella, konsultaatiolla ja koulutuksella. Jäsenmaiden tulisi luoda selkeät oikeudelliset raamit BCI-teknologialle ja asettaa rajat BCI-tutkimukselle sekä sen kehitykselle ja käytölle. Tarvitaan myös valvontamekanismeja. Suosituksen 2184 (2020) mukaan ministerikomitean tulisi pohtia neuro-oikeuksia koskevaa lisäpöytäkirjaa Euroopan ihmisoikeussopimukseen.

Koneita käytetään jo laajasti terveydenhuollossa, muun muassa leikkauksissa, diagnostiikassa, terveystietojen käsittelyssä ja terveyspalvelujen saatavuudessa. Raportissa ”Tekoäly terveydenhuollossa: lääkinällisiä, oikeudellisia ja eettisiä haasteita edessä” (dok. 15154) todetaan, että tekoälyn käytöstä hyötyvät sekä henkilökunta että potilas. Tämä ei ole täysin riskitöntä, ja siksi on tärkeää pohtia tekoälyä ihmisoikeuskölkulmasta ja toimia varovaisuusperiaatteen mukaisesti. Tekoäly tarvitsee toimiakseen suuren määrän tietoa, joka voi olla terveydenhuollossa hyvinkin arkaluontoista. Siksi on erittäin tärkeää varmistaa yksityisyyden suoja tekoälykehityksessä. Lisäksi tulee selvittää vastuukysymykset siltä varalta, että jokin tekoälyn käytössä epäonnistuu. Potilaiden pitää saada tietää, mihin heitä koskevat terveyspäätökset perustuvat ja kenellä on lopullinen vastuu. Suosituksessa 2185 (2020) yleiskokous kehottaa ministerikomiteaa sisällyttämään myös terveysteknologiaa koskevia kohtia tekoälyä koskevaan oikeudelliseen instrumenttiin. Lisäksi tulee varmistaa, että CAHAn työhön osallistuu laajan osaamisen hallitsevia asiantuntijoita Euroopan neuvoston eri elimistä. Ministerikomitean suositus ihmisoikeuksista ja yritystoiminta tulisi päivittää koskemaan myös moderneja haasteita. Jäsenmaita tulisi kehottaa osallistumaan tähän kehitykseen ja vahvistamaan lainsäädäntöä.

Raportissa ”Tekoäly ja työmarkkinat: ystäviä vai vihamiehiä?” (dok. 15159) todetaan, että monet maat ovat hyväksyneet työmarkkinoita koskevia tekoälystrategioita. Esimerkiksi Italian strategian lähtökohtana on, että tekoälyä ei tule kehittää korvaamaan ihmistä vaan palvelemaan ihmisiä ja parantamaan ihmisen mahdollisuuksia ja elämää. Tekoäly on jo nyt korvannut ihmisen monissa työtehtävissä, ja moni pelkää tahdin kiihtyvän ja johtavan työttömyyden kasvuun. Tekoäly muuttaa työelämää, mutta muutos ei saa lisätä yhteiskunnan epätasa-arvoa eikä aiheuttaa suurta inhimillistä kärsimystä. Päätöslauselmassa 2345 (2020) jäsenmaita kehoitetaan ennakoimaan paremmin tekoälyn vaikutuksia työmarkkinoihin ja laatimaan tekoälyä koskevia ohjeita ja sääntöjä. On kehitettävä kansallisia strategioita, varmistettava, että omistusoikeudet tekoälyn sääntöihin ja algoritmeihin ovat selkeät, luotava julkisia ohjeistuksia tekoälyn kehittäjille sekä varmistettava niiden ymmärrettävyys ja avoimuus. Samalla tulee pohtia uusia keinoja, joilla työpaikat voidaan säilyttää ja ihmisten toimeentulon taata. Tämä kehitys olisi otettava huomioon koulutuksessaakin. Ministerikomitean tulisi suosituksen 2186 (2020) mukaan ottaa myös työelämäasiat huomioon valmistellessaan tekoälyä koskevaa oikeudellista instrumenttia.

Itseohjautuvat ajoneuvot tulevat lisääntymään, minkä myötä syntyy uusia haasteita liikennepolitiikkaan. Raportissa ”’Autonomisia’ ajoneuvoja koskevat oikeudelliset aspektit” (dok. 15143) muistutetaan, että kuljettaja on vastuussa ajoneuvostaan osana ympäröivää liikennettä. Joskus voi joutua tilanteisiin, joissa tehdään elämää ja kuolemaa koskevia päätöksiä jonkun suuremman katastrofin välttämiseksi. Päätöslauselman 2346 (2020) mukaan autonomisissa ajoneuvoissa nämä päätökset ohjelmoidaan laitteistoon, mikä nostaa esiin vaikeita eettisiä kysymyksiä. Toinen vaikea asia liittyy vastuuseen: miten rikosvastuu tai korvausvelvollisuus määritellään ei-ihmiselle, jos autonominen ajoneuvo aiheuttaa vahingon? Esiin nousee kysymys myös itse tuotetta koskevista vaaratekijöistä sekä niitä koskevat vakuutuslausekkeet. Näiden haasteiden selvittämiseksi tarvitaan rajat ylittävää yhteistyötä sekä yhteisiä harmonisoituja standardeja ja käytäntöjä. Jäsenmaiden on varmistettava lainsäädäntönsä ajantasaisuus tämän kehityksen kanssa niin, että se noudattaa Euroopan neuvoston periaatteita. Suosituksessa 2187 (2020) todetaan, että ministerikomitean tulee ottaa huomioon nämäkin asiat, kun se laatii tekoälyä koskevaa oikeudellista instrumenttia.

5.2 Demokratian uudet haasteet

Teknologia kehittyä tällä hetkellä niin nopeasti, ettei lainsäätäjät pysy perässä. Samanaikaisesti uudet teknologiat saattavat vaikuttaa mittavasti ihmiselämään, yhteiskuntaan ja demokratiaan. Tilanne edellyttää eri mailta valppautta ja lainsäätäjiltä ennakoitavuutta ja joustavuutta. Parlamentaarikoiden pitää ymmärtää tätä muutosta ja varmistaa, ettei uusilla teknologian tarjoamilla mahdollisuuksilla samalla heikennetä demokratiaa, ihmisoikeuksia ja oikeusvaltioperiaatetta.

Rakentava julkinen vuoropuhelu tieteen ja teknologian edistysaskeleista on edellytys demokratialle ja tehokkaalle hallinnolle. Raportissa ”Etiikka ja tiede teknologiassa: julkisen vuoropuhelun uusi kulttuuri” (dok. 15117) korostetaan, miten tärkeää on käydä avointa julkista vuoropuhelua. Näin päättäjät ja kansalaiset saavat lisää ymmärrystä teknologian kehityksestä ja sen suunnasta sekä riittävät työkalut päätöksentekoa varten. Tarvitaan myös uudentyypistä lainsäädäntöä, joka on riittävän joustavaa tekniikan kehittyessä. Päätöslauselmassa 2333 (2020) viitataan useisiin jo olemassa oleviin Euroopan neuvostotyökaluihin, esimerkiksi biolääketiedettä ja ihmisoikeuksia koskevaan yleissopimukseen (Oviedon sopimus). Koulutuksen, valistuksen ja mediayhteistyön on todettu lisäävän ihmisten ymmärrystä vaikeista asioista. Myös kansallisilla parlamenteilla on tärkeä rooli, ja julkista vuoropuhelua voisi hyödyntää laajemminkin päätöksenteon tukena. Samalla Euroopan neuvoston yleiskokous kannattaa, että jäsenvaltiot ottavat käyttöön tulevaisuusvaliokunnan tyyppisiä parlamenttien sisäisiä ajatushautomaita. EU ja Euroopan neuvosto voisivat tehdä yhteistyötä edistääkseen julkisen vuoropuhelun kulttuuria. Suosituksessa 2176 (2020) ministerikomitea saa kehotuksen edistää julkista vuoropuhelua teknologiakehityksestä omien kanaviensa kautta.

Uusi teknologiympäristö luo useita haasteita demokratialle, vaikka digitalisaatio on tuonut mukanaan paljon hyvää. Raportissa ”Hakkeroitu demokratia? Miten vastaamme?” (dok. 15028) tutkitaan disinformaa-

tion, internetin rakenteen ja läpinäkyvyyden vaikutuksia demokraattiseen prosessiin ja vaaleihin. Sosiaalisesta mediasta on tullut uusi toimija vaaleissa, mutta se ei ole riippumaton vaan voittoa tavoitteleva toimija, jota saatetaan käyttää äänestäjien harhaanjohtamiseksi. Lainsäädäntö laahaa perässä, eikä laki voi ratkaista kaikkia ongelmia vaikuttamatta ilmaisunvapautteen ja muihin ihmisoikeuksiin. Ongelmia torjutaan monenlaisilla ratkaisuilla, kuten kouluttamalla käyttäjiä ja lisäämällä internettoimijoiden vastuullisuutta mutta myös purkamalla teknologiajättien monopoleja. Eritasoinen yhteistyö valtioiden ja yritysten välillä on tärkeää. Päätöslauselmassa 2326 (2020) todetaan, että dataan perustuvaan kampanjointiin ja profilointiin tarvitaan parempaa sääntelyä. Yleiskokous kehottaa jäsenmaita ratifioimaan asiaa koskevat yleissopimukset. Valeutisia tulee pyrkiä torjumaan purkamalla teknologiayritysten monopolit, päivittämällä lainsäädäntöä ja varmistamalla faktatiedon saatavuus. Jäsenmaiden tulisi laatia Euroopan laajuisia strategioita, joilla pyritään vahvistamaan medialukutaitoa, tukemaan faktantarkistusprojekteja, varmistamaan riittävä rahoitus sekä lisäämään avoimuutta ja tutkimusta. EU saa kiitosta European Democracy Action Plan 2019–2024 -ohjelmasta, jossa nämä asiat otetaan huomioon.

Vaalit ja vaalijärjestelmät ovat osoittautuneet erityisen haavoittuvaisiksi teknologiakehityksen myötä. Toisaalta itse vaalijärjestelmän rakenne saattaa aiheuttaa haasteita demokratian toteutumiselle. Ei ole olemassa yhtä täydellistä vaalijärjestelmää. Jokainen valtio saa itse määrittellä omansa, mutta Venetsian toimikunnan ehtojen vaaleja koskevien hyvien käytäntöjen toteutumiselle tulee täytyttyä. Näitä ovat yleinen ja yhtäläinen, vapaa, salainen ja suora äänioikeus. Raportissa ”Vaalijärjestelmiä koskevat minimistandardit vapaiden ja demokraattisten vaalien takaamiseksi” (dok. 15027) todetaan, että tämän lisäksi vaalit tulee järjestää säännöllisesti ja yhteiskunnan tulee perustua oikeusvaltioperiaatteeseen ja ihmisoikeuksiin. Vaalijärjestelmiä ei voi laittaa paremmuusjärjestykseen, mutta osassa niistä onnistutaan muita paremmin muuttamaan annetut äänet oikeudenmukaisesti poliittisiksi mandaateiksi. Liian suuri ero vaalien lainmukaisuuden ja tuloksen oikeudenmukaisuuden välillä saattaa nakertaa ihmisten luottamusta demokratiaan. Päätöslauselmassa 2332 (2020) korostetaan, että vapaat ja oikeudenmukaiset vaalit ovat perusedellytyksiä demokraattiselle valtiolle, jonka legitimitetti perustuu kansan luottamukseen, että sillä on aito mahdollisuus vaikuttaa. Vaalijärjestelmä määrittelee sille puitteet, ja käytännöistä löytyy Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa paljon eroja. Se on uhka demokratialle. Siksi Venetsian toimikunta saa kehotuksen päivittää vuonna 2002 laatimansa vaaleja koskevat hyvät käytännöt sisältämään myös vaalijärjestelmää koskevia periaatteita, joissa vapaiden vaalien lisäksi edellytetään oikeudenmukaista vaalitulosta. Venetsian toimikunta voisi lisäksi pohtia maakohtaisia lausuntoja, joissa käydään läpi vaaleja koskevia erilaisia käytäntöjä. Samalla toimikunnan tulee olla ajan tasalla digitaalisessa kehityksessä ja pohtia siitä syntyviä uusia vaaleihin vaikuttavia haasteita.

Internetin rooli on hyvin suuri yhä digitaalisemmassa yhteiskunnassa. Välillä toiminta verkossa on kuitenkin arvaamatonta Raportissa ”Tavoitteena internetiä valvova oikeusasiamiesinstituutio” (dok. 15085) tutkitaan, miten internetin laittomaan sisältöön voidaan puuttua ja miten käyttäjiä voidaan suojella laittomuuksilta ja vahingolliselta sisällöltä. Nykijärjestelmässä suurimmat palveluntarjoajat moderoivat ja valvovat sisältöä itse, mutta se on osoittautunut ongelmalliseksi. Myös kansallisella lainsäädännöllä voidaan puuttua joihinkin ongelmiin. Sen mahdollisuudet ovat kuitenkin rajalliset, sillä esimerkiksi mediaa koskevia lakeja ei voida suoraan soveltaa sosiaaliseen mediaan. Päätöslauselmassa 2334 (2020) todetaan, että monista hyödyistä huolimatta internetissä on myös paljon laitonta, loukkaavaa ja jopa vaarallista sisältöä, jonka olemassaoloa perustellaan usein sananvapaudella. Yksi ratkaisu tähän ongelmaan voisi olla internetiä valvovan oikeusasiamiesinstituution perustaminen. Tämä instituutio voisi tukea verkossa tapahtuvaa keskustelua ja muuta toimintaa pyrkimällä ylläpitämään tasapainoa sananvapauden ja muiden ihmisoikeuksien toteutumisessa. Jäsenmaita kehoitetaan pohtimaan tällaisen instituution perustamista ja etsimään sisäisesti ja yhteistyössä muiden maiden ja kansainvälisten organisaatioiden kanssa ratkaisuja, jotta sen toimintakyky voitaisiin taata. Tämä edellyttää poliittista tahtoa ja sitä, että suuret internetipalveluntarjoajat ovat mukana prosessissa.

5.3 Sananvapaus ja korruption torjuminen

Sanan- ja medianvapaudet ovat oleellinen osa demokratiaa. Usein sanotaan, että media on vallan kolmi- jaon neljäs pilari. Yleiskokous on sananvapauden toteutumisen vankka vartija ja seuraa vuosittain tilannetta jäsenmaissa erilaisten raporttien avulla. Vapaan ja riippumattoman median liikkumatilan kaventuminen useissa Euroopan maissa aiheuttaa erityistä huolta, sillä se vaikeuttaa demokratian, ihmisoikeuksien ja oikeusvaltioperiaatteen toteutumista. Tilanne heijastuu myös yliopistomaailmaan, ja monessa maassa onkin rajoitettu akateemista vapautta. Urheilutulosten manipulointi luo tilaa järjestäytyneelle rikollisuudelle.

Mediaan ja toimittajiin kohdistuvat uhkaukset ja rikokset ovat monikertaistuneet Euroopassa viime vuosina. Raportissa ”Medianvapauteen ja toimittajien turvallisuuteen kohdistuva uhka Euroopassa” (dok. 15021) listataan miltei kaikista Euroopan neuvoston jäsenmaista tapauksia, joissa yksityiset tai julkiset toimijat ovat murhanneet, vahingoittaneet, vainonneet, pelotelleet tai uhanneet toimittajia. Raportissa käydään myös läpi useita tapauksia, joissa valtio on lainsäädäntömuutoksilla kaventanut toimittajien oikeuksia ja vaikeuttanut heidän työtään tai joissa valtiolta on omalla toiminnallaan hidastanut tai laiminlyönyt rikosten tutkintaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen vastaisesti. Yksi tärkeä työkalu tapausten paljastamiseksi on vuonna 2015 perustettu alusta toimittajien ja journalismin suojelemiseksi. Sen roolia tulisi vahvistaa entisestään. Lisäksi tulisi nostaa esiin hyviä esimerkkejä. Päätöslauselmassa 2017 (2020) jäsenmaita kehoitetaan panostamaan turvallisuuteen ja tutkimaan kaikkia toimittajiin kohdistuvia rikostapauksia tehokkaasti ja riippumattomasti. Lisäksi uhkailua tulee torjua erilaisilla toimenpiteillä, etenkin internetissä. Samalla tulee kehittää ja tulkita lainsäädäntöä siten, ettei se mahdollista väärinkäyttöä tai rajoita medianvapautta. Poliitikkojen tulee välttää kielenkäyttöä, joka loukkaa toimittajien oikeuksia. Yleisradiotoimintaa tulee tukea ja sen riippumattomuus varmistaa. Venäjälle, Azerbaidžanille, Unkarille ja Turkille osoitetaan erillisiä suosituksia. Suosituksessa 2168 (2020) ministerikomitea saa kehotuksen tukea toimittajien turvallisuutta edistävän alustan toimintaa kehottamalla jäsenmaita käyttämään sitä. Ministerikomiteaan kehoitetaan myös käymään tilanteesta säännöllistä ja avointa keskustelua.

Sanan- ja ilmaisunvapauteen liittyy vahvasti myös akateeminen vapaus ja yliopistojen institutionaalinen autonomia. Raportin ”Yliopistojen akateemiseen vapauteen ja autonomiaan kohdistuvat uhat Euroopassa” (dok. 15167) mukaan akateeminen vapaus on länsimaisen demokraattisen yliopistolaitoksen perusarvo. Kansainvälisessä oikeudessa ei ole yksiselitteistä määritelmää akateemiselle vapaudelle, mutta käsite perustuu oikeuteen itsenäisestä ajattelusta ja oppimisesta sekä oikeuteen harjoittaa vapaata tutkimusta. Akateeminen vapaus ei ole etuoikeus vaan yliopistojen toiminnan perusedellytys, jolla varmistetaan luotettavan tutkimustiedon saanti ja luodaan päätöksentekoa palvelevia yhteistyöverkostoja. Kaupallistuminen on vaikuttanut yliopistojen, opettajien ja opiskelijoiden toimintaedellytyksiin ja lisännyt kilpailua muun muassa rahoituksen saamiseksi. Päätöslauselmassa 2352 (2020) yleiskokous kehottaa jäsenmaita varmistamaan akateemisen vapauden ja yliopistojen institutionaalisen autonomian lainsäädännöllä ja välttämään toimenpiteitä, jotka saattavat vahingoittaa vapautta. Pandemiatilanne olisi otettava huomioon, ja riittävä rahoitus tulisi taata. Erityisesti Venäjän, Unkarin, Azerbaidžanin ja Turkin tulisi ottaa nämä kehotukset huomioon ja kumota akateemista vapautta rajoittavat lakimuutoksensa. Tilannetta tulisi arvioida säännöllisesti. Jäsenmaiden sitoutuminen eurooppalaiseen koulutusalueeseen (EHEA) saa kiitosta, ja vuoropuhelua tulisi jatkaa ministeritasolla. Parlamentaarikoiden tulisi olla valppaita ja torjua mahdollisia pyrkimyksiä rajoittaa yliopistojen vapautta. Suosituksessa 2189 (2020) ministerikomitea muistutetaan EHEAn hyväksymästä akateemisen vapauden määritelmästä. Lisäksi ministerikomitean tulisi arvioida tilanne jäsenmaissa ja laatia asiaa koskeva toimintaohjelma.

Lakimiehet ja asianajajat ovat oikeusvaltioperiaatteen keskeisiä puolustajia. Monissa jäsenmaissa ihmisoikeusaktivisteja, vähemmistöjen edustajia ja pakolaisia puolustavat lakimiehet ovat joutuneet kasvavassa määrin häirinnän, uhkailun ja painostuksen kohteeksi. Ministerikomitea on vuonna 2000 laatinut lakimiesten ammatin peruseräilyä koskevan suosituksen, mutta yleiskokous kehotti vuonna 2018 ministeriko-

miteaa laatimaan aiheesta sitovamman oikeusnormin eli yleissopimuksen. Koska asia ei ole edennyt, yleiskokous otti asian uudelleen käsittelyyn. Raportissa ”Lakimiehiä ja asianajajia koskevat periaatteet ja ta-kuut” (dok. 15152) analysoidaan ministerikomitean vuoden 2000 suosituksen kuusi peruseriaatetta laki-miesten ammatista ja YK:n asianajajien asemasta. Raportissa luetellaan seitsemän tyypillistä tapausta ja mainitaan esimerkkejä useista maista. Kyseisissä maissa oikeusvaltioperiaatteen noudattaminen on osoit-tautunut puutteelliseksi muissakin kohdin. Päätöslauselmassa 2348 (2020) yleiskokous kehottaa jäsen-maita laatimaan tai päivittämään kansallista lainsäädäntöä, jossa turvataan asianajajan oikeus harjoittaa ammattiaan riippumattomasti ja turvallisesti. Lainsäädännön tulisi lisäksi sisältää takeet siitä, että asianaja-jan ammatin harjoittamista ei voida rajoittaa vetoamalla toimiin terrorismia, järjestäytyneitä rikollisuutta tai rahanpesua vastaan. Pelotteluun, häirintään tai fyysiseen väkivaltaan syyllistyneet tulee saattaa vastuu-seen teoistaan. Suosituksessa 2188 (2020) yleiskokous toistaa vuonna 2018 antamansa suosituksen minis-terikomitealle laatia yleissopimus lakimiehen ammatista ja muistuttaa tarpeesta laatia määräyksiä, joiden avulla varmistetaan syyttäjän ja puolustajan tasavertaiset toimintaedellytykset oikeudenmukaisen oikeu-denkäynnin periaatteiden mukaisesti.

Raportissa ”Aika toimia: Miten Eurooppa osallistuu urheilukilpailujen tulosten manipuloinnin torjuntaan?” (dok. 15116) muistutetaan, että tulosten manipulointi vahingoittaa urheilun mainetta ja toimii samalla alustana järjestäytyneelle rikollisuudelle luomalla oivan tilaisuuden korruptiolle ja rahanpesulle. Tilanne kärsii poliittisen tahdon puutteesta, ja vain seitsemän jäsenmaata on ratifioinut aiheutta koskevan Macolinin sopimuksen. Suomeen ei ole mukana sopimuksessa. Sopimuksen ratifioinnin EU-tasolla on estänyt Malta, sillä sopimus vaikuttaa maan mukaan kielteisesti Maltalle tärkeään rahapelitoimintaan. Tämä heikentää sopimuksen uskottavuutta ja tarjoaa rikollisille mahdollisuuden löytää uusia toimintatapoja. Päätöslausel-massa 2336 (2020) jäsenmaita kehoitetaan viipymättä ratifioimaan Macolinin sopimus ja panemaan se täy-täntöön. Parlamentit voisivat edistää tätä kotimaissaan. Suosituksen 2178 (2020) mukaan ministerikomi-tean tulisi lisäksi antaa sopimuksen täytäntöönpanolle riittävät resurssit ja päivittää EU:n ja Euroopan neu-voston yhteisiä toimintamahdollisuuksia koskevat asiakirjat. Tämä helpottaisi EU:n liittymistä neuvoston sopimuksiin ja niihin liittyviin toimintoihin.

5.4 Tasa-arvo ja syrjimättömyys

Tasa-arvokysymykset ja etenkin naisten oikeudet ovat olleet vastatuulella jo jonkin aikaa monissa Euroo-pan maissa. Yleiskokous on ottanut huolestuneena vastaan Turkin ja Puolan ilmoitukset erota naisiin koh-distuvan väkivallan estämiseksi laaditusta Istanbulin sopimuksesta. Jotkut toimijat pitävät sopimusta pe-rinteisten arvojen vastaisena. Kertomusvuonna tasa-arvokysymystä on käsitelty koronaviruspandemian näkökulmasta sekä naisten, lasten, uskonnollisten vähemmistöjen ja huumeidenkäyttäjien kannalta.

Monet länsimaat, kuten Suomi ja Ruotsi, ovat sisällyttäneet ulkopoliitiikkaansa sukupuoliulottuvuuden osoittaakseen, että kaikki hyötyvät tasa-arvosta. Raportissa ”Ulkopoliitiikan sukupuoliulottuvuus” (dok. 15122) todetaan, että näissä maissa tasa-arvokysymykset otetaan huomioon ulkopoliittisten ohjelmien ja päätösten suunnittelussa samoin kuin ulkoasiainhallinnon rekrytoinnissa ja maiden ulkosuhteissa. Tyttöjen ja naisten oikeuksien edistäminen on ollut Suomen pitkäaikainen ulkopoliittinen prioriteetti, kuten myös naisten rooli rauhanvälityksessä. Naisten oikeuksien korostaminen ei tarkoita miesten oikeuksien väheksy-mistä, vaan se on tapa saavuttaa tasa-arvoa kaikilla yhteiskunnan tasoilla. Koronaviruspandemia on koros-tanut tasa-arvoajattelun merkitystä, sillä monista maista on kuultu huolestuttavia uutisia pandemian ai-heuttamien lieveilmiöiden kuten perheväkivallan lisääntymisestä. Päätöslauselmassa 2351 (2020) yleisko-kous toteaa, että feministinen ulkopoliitiikka antaa mahdollisuuden osoittaa käytännössä, mitä hyötyä su-kupuolten välisestä tasa-arvosta on. Miehillä on erityinen rooli tasa-arvoasioiden edistämisessä. Tasa-ar-von edistämiseksi kaikkien jäsenmaiden tulisi yleiskokouksen kannanoton mukaan sisällyttää sukupuoli-ulottuvuus ulkopoliitiikkaansa ja pitää naisten oikeudet esillä kaikissa kahdenvälisissä ja kansainvälisissä yh-teyksissä. Samalla tulisi edistää naisten ja miesten tasavertaista osallistumista päätöksentekoon ja varmis-taa monimuotoisuus rauhanneuvotteluissa ja erilaisissa muissa tilaisuuksissa. Jäsenmaiden tulisi varmistaa,

että tasa-arvoajattelu otetaan osaksi pandemiastратegioita ja että tasa-arvon toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Naisia tulisi suojella sukupuolittunutta väkivaltaa vastaan.

Raportissa ”Naisten voimaannuttaminen: ehkäisymenetelmien saatavuuden edistäminen Euroopassa” (dok. 15084) muistutetaan, että ehkäisy vahvistaa naisten päätösvaltaa ja autonomiaa ja on tärkeä osa sukupuolten välistä tasa-arvoa. Ehkäisyn saatavuudessa on eroja Euroopan neuvoston jäsenmaissa, mikä johtuu sekä terveyspalvelujen tarjonnasta että ehkäisyn hinnasta. Myös kulttuurierot, häpeä ja erilaiset moraalikäsitkset ovat saatavuuden esteenä. Raportin valmistelun yhteydessä raportoi-ja vieraili myös Suomessa tutustumassa ehkäisyneuvontaan ja siihen, miten maksutonta ehkäisyä on saatavilla. Päätöslausel-massa 2331 (2020) todetaan, että jäsenmaiden tulisi varmistaa seksuaalikasvatuksen laatu kouluissa, jotta modernit ehkäisymenetelmät olisivat tasavertaisesti kaikkien ulottuvilla. Lisäksi olisi tärkeää taata, että eh-käisyä koskevaa tietoa on helposti saatavilla. Ehkäisymenetelmien tulee olla saatavilla kaikkialla järkevään hintaan, ja niiden yhteydessä tulee tarjota riittäviä neuvontapalveluja. Tilastointia ja kansalaisjärjestöyh-teistyötä tulisi lisätä. Ehkäisyneuvontapalvelut tulisi luokitella perusterveydenhuoltopalveluiksi, joita yllä-pidetään myös koronaviruspandemian kaltaisissa tilanteissa.

Noin joka viides lapsi joutuu Euroopassa seksuaalisen väkivallan uhriksi. Raportissa ”Lapsiin kohdistuva sek-suaalinen väkivalta: toiminnan ja yhteistyön vahvistaminen Euroopassa” (dok. 15109) tuodaan esiin huoli siitä, että tilanne on huonontunut, kun koronaviruspandemia on pakottanut ihmisiä eristäytymään ko-teihinsa. Lastensuojelupalvelut eivät ole valmistautuneet riittävän hyvin toimimaan kriisitilanteissa. Pää-töslauselmassa 2330 (2020) yleiskokous kehottaa jäsenmaita huolehtimaan, että lapsiin kohdistuvaa sek-suaalista väkivaltaa torjutaan. Jäsenmaita suositellaan liittymään lapsiin kohdistuvan väkivallan estämiseksi laadittuun Lanzaroten sopimukseen, vahvistamaan lainsäädäntöään sekä panostamaan ennalta ehkäiseviin toimiin. Ikäraja suostumuksessa seksuaaliseen kanssakäymiseen tulisi nostaa 18 ikävuoteen. Samalla jäsen-maissa tulisi panostaa suojelu- ja tukitoimenpiteisiin sekä tiedon lisäämiseen. Tavoitteena tulisi olla lopet-taa lapsiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta vuoteen 2030 mennessä. Suosituksessa 2175 (2020) ministe-rikomitea saa kehotuksen toimia lasten suojelemisen hyväksi. Ministerikomitean tulisi pyrkiä saamaan Eu-roopan neuvostolle tarkkailupaikka YK:n lasten oikeuksien komiteaan.

Raportissa ”Autististen henkilöiden ja heidän perheidensä tukeminen” (dok. 15177) todetaan, että autismi on elinikäinen neurobiologinen kehityshäiriö, jonka oireet ovat moninaisia, yksilöllisiä ja vaikutusasteeltaan vaihtelevia. Autismikirjon häiriöihin liittyy muun muassa muuta väestöä suurempi riski oppimisvaikeuksiin, kielellisiin häiriöihin, kehitysvammaisuuteen ja erilaisiin psyykkisiin ongelmiin. Raportissa tarkastellaan au-tististen henkilöiden koulutus- ja työllistymismahdollisuuksia sekä tukitoimia eri jäsenmaissa. Päätöslausel-massa 2353 (2020) yleiskokous muistuttaa YK:n vammaissopimuksesta, jossa sopimusosapuoliilta edellyte-tään kokonaisvaltaista lähestymistapaa kaikkien vammaisten ihmisoikeuksien toteuttamiseksi ”riippu-matta vammaisuusasteesta”. Jäsenmaiden tulisi ottaa käyttöön autismia koskeva lainsäädäntö ja laatia strategioita ennakkoluulojen torjumiseksi. Asiaa tulisi lähestyä kokonaisvaltaisesti, ja perheille tulisi tarjota riittävää ja koko eliniän kattavaa tukea. Parlamentaarikoilla on erityinen vastuu varmistaa, että autismin huomioon ottavaan lainsäädäntöön on riittävät resurssit ja että se kyetään saattamaan voimaan.

Raportissa ”Uskonnon- ja uskonvapauden suojeleminen työpaikalla” (dok. 15015) muistutetaan, että aja-tuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapaudet ovat absoluuttisia oikeuksia. Tämä tarkoittaa, ettei kenen-kään oikeutta uskoa tai olla uskomatta saa rajoittaa. Uskon ilmaisemista voidaan kuitenkin rajoittaa lain-säädännöllä, esimerkkinä burkakielto. Samalla uskonnonvapaus voi olla ristiriidassa muiden ihmisoikeuk-sien, kuten syrjimättömyyden. Tästä syystä useita aihetta koskevia tapauksia on viety ihmisoikeustuomio-istuimeen. Päätöslauselmassa 2018 (2020) yleiskokous muistuttaa, että jäsenmailla on velvollisuus varmista-a työpaikoilla myös uskon ja uskontoon liittyvä syrjimättömyys. Uskonnon harjoittamista voidaan rajoit-taa työpaikoilla vain, jos se on ristiriidassa ihmisoikeuksien kanssa. Siksi tulee puuttua kaikenlaisiin syrjiviin toimenpiteisiin ja tällä tavoin varmistaa, että yhdessä elämisen kulttuuri vahvistuu ja kaikkien ajatuksen- ja

uskonvapaus toteutuvat. Jäsenmaiden tulisi varmistaa lainsäädännöllä, ettei ketään syrjitä työpaikoilla uskonnollisista syistä ja että kaikilla on käytössään riittävät valitusmekanismit.

Laajassa raportissa ”Uskonnollisia vähemmistöjä edustaviin pakolaisiin kohdistuvan väkivallan ja syrjinnän estäminen” (dok. 15083) todetaan, että monet pakolaiset ovat kokeneet uskontoonsa liittyvää syrjintää mutta että harvasta tapauksesta on laadittu virallinen raportti. Aiheesta tarvitaan lisää tutkimusta. Pakolaisuuden syynä voi olla uskontoon liittyvä syrjintä, kun taas toiset pakolaiset kokevat syrjintää vasta uudessa kotimaassaan. Päätöslauselmassa 2328 (2020) jäsenmaita kehoitetaan edistämään uskontojen- ja uskojenvälistä vuoropuhelua turvapaikkaprosessin yhteydessä, ratkaisemaan tehokkaammin asiaan liittyvät konfliktit vastaanottokeskuksissa niin, että turvapaikanhakijoiden oikeuksia noudatetaan, edistämään hyviä käytäntöjä ja seuraamaan toimivia ruohonjuuritason esimerkkejä. Tämä edellyttää ongelman tunnistamista, keskustelufoorumien tukemista, koulutusta ja erilaisten ohjelmien kehittämistä. Uskonnonvapauden toteutumiseksi vastaanottokeskusten henkilökunnalle ja asukkaille tulee tarjota koulutusmahdollisuuksia. Tietoisuuden lisäämiseen pitää panostaa.

Huumeiden käytöllä on Euroopassa laajoja terveydellisiä, sosiaalisia ja taloudellisia seurauksia. Tämä todetaan yleiskokouksen raportissa ”Huume politiikka ja ihmisoikeudet Euroopassa: perusasetelmia koskeva tutkimus” (dok. 15986). Huumeidenkäyttäjillä on kuitenkin oikeus tulla kohdelluiksi ilman viranomaistahojen syrjintää ja ennakkoluuloja. Useimmat maat ovat pyrkinet torjumaan huumeongelmaa rangaistustoinnilla, mutta viime vuosina ihmisoikeuslähtöinen lähestymistapa on saanut enenevää suosiota. Siinä rangaistusten sijaan panostetaan ennaltaehkäisyyn, koulutukseen, varhaiseen tukeen, kuntoutukseen ja integraatioon. Monissa maissa tästä on jo hyviä kokemuksia. Päätöslauselmassa 2335 (2020) todetaan, että huumeita ja huumeidenkäyttöä tulisi käsitellä kansanterveysongelmana, ei pelkillä kielloilla. Rajoittavat toimet saattavat jopa loukata ihmisoikeuksia. Viitaten YK:n huume politiikkaohjeistukseen jäsenmaita kehoitetaan selvittämään huume politiikkansa yhteensopivuus suhteessa ihmisoikeusstandardeihin. Ennalta ehkäisevät toimenpiteet, häihta- ja hoitovaikutusten selvittäminen ja rikosoikeudelliset prosessit tulisi suunnitella ihmislähtöisesti ja ihmisoikeudet huomioiden. Suosituksen 2177 (2020) mukaisesti ministerikomitean tulisi varmistaa, että aihetta käsittelevän Pompidou-ryhmän mandaatti on riittävän vahva ja että sillä on riittävät resurssit toiminnalleen. Kidutuksenvastainen komitea CPT voisi arvioida huumetilannetta vankilavierailuillaan.

5.5 Maahanmuutto, pakolaisuus ja ihmiskauppa

Pakolais- ja maahanmuuttokeskustelu jäi kertomusvuonna suurilta osin koronaviruspandemian varjoon, vaikka terveyskriisi ja siihen liittyneet rajojen sulkemiset ja kokoontumisrajoitukset ovat vaikuttaneet pakolaisiin ja maahanmuuttajiin hyvin paljon. Alkuvuonna keskustelut koskivat pakolaisleireillä oleskelevien Isis-taistelijoiden vaimojen ja lapsien kotiuttamista kotimaihinsa Euroopassa. Asiaan liittyy paljon vaikeita poliittista ja ihmisoikeuspohdintoja. Myös ihmis- ja elinkauppa ovat olleet yleiskokouksen asialistalla.

Tammikuun istunnon kiireellisessä keskustelussa yleiskokous ilmaisi syvän huolensa niiden lasten puolesta, jotka oleskelevat kurjissa oloissa pakolaisleireillä, koska heidän vanhemmillaan epäillään olevan yhteyksiä Islamilaiseen valtioon Isisiin. Keskustelun pohjaksi laaditussa raportissa ”Kansainväliset velvoitteet koskien lasten kotiuttamista sota- ja konfliktialueilta” (dok. 15055) todetaan, että suurin osa lapsista on alle 12-vuotiaita eivätkä he ole vastuussa vanhempiensa teoista tai omasta tilanteestaan. Yleiskokous muistuttaa päätöslauselmassa 2321 (2020), että kaikilla jäsenmailla on velvollisuus nähdä nämä lapset ensisijaisesti uhreina ja auttaa heidät pois leireiltä. Jäsenmaita kehoitetaan kotiuttamaan lapset heti iästä riippumatta ja yhdessä vanhemman kanssa, ellei se ole lapsen edun vastaista. Samalla tulee välttää lasten saattamista kansalaisuudettomaan tilaan ja tarjota heille kaikki mahdollinen tuki sekä kuntoutusta. EU:n tulisi sisällyttää ihmisoikeuslähtökohta terrorisminvestaiseen toimintaansa. Suosituksessa 2169 (2020) ministerikomitea saa kehotuksen varmistaa, että Euroopan neuvoston terrorisminvestainen toiminta ottaa huomioon lapsen edun ja että lasten oikeuksia käsittelevä johtokomitea laatii ohjeita lasten kotouttamista varten. Aiheesta ehdotettiin järjestettäväksi pyöreän pöydän keskustelu kesäkuussa 2020.

Tuhansia pakolais- ja maahanmuuttajalapsia on tahdostaan tai siitä riippumatta kadoksissa eli omaistensa ja viranomaisten ulottumattomissa. Raportissa ”Kadonneet pakolais- ja maahanmuuttajalapsset Euroopassa” (dok. 15032) todetaan, ettei kadonneita lapsia voi käsitellä yhtenäisenä ryhmänä. Kateissa oleminen kuitenkin loukkaa lasten oikeuksia ja saattaa heidät vaaraan. Yleiskokous muistuttaa päätöslauselmassaan 2324 (2020) kaikkien jäsenmaiden ratifioineen YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen ja siihen kuuluvan velvollisuuden ottaa lapsen etu huomioon kaikessa päätöksenteossa. Siksi pakolais- ja maahanmuuttajalapsille kuuluu oikeus korkeimman tason suojeluun statuksestaan huolimatta. Siihen sisältyvät muun muassa asiallinen vastaanotto ja sijoittaminen, päätöksenteon perhelähtöisyys, koulutus, kadonneiden lasten kohdaloiden selvittäminen, kansainvälinen yhteistyö sekä ennaltaehkäisy. Paperittomuuden estämiseksi tulee rekisteröidä kaikki maahan tulevat lapset ja jakaa tiedot kansainvälisten toimijoiden kanssa. Lisäksi tulee panostaa perheenyhdistämiseen sekä varmistaa jokaiselle lapselle kokenut ja osaava edunvalvoja. Suosituksessa 2172 (2020) ministerikomiteaa kehoitetaan kannustamaan kaikkia ihmiskauppasopimuksen ja Lanzaroten sopimuksen osapuolia jakamaan parhaita käytäntöjä ja tietoa maahanmuuttajalasten katoamisista. Euroopan neuvoston kuntakongressin tekemälle työlle tulee antaa tunnustusta.

Raportissa ”Tehokas edunvalvonta yksin tulleille ja erillään pidettäville maahanmuuttajalapsille” (dok. 15133) muistutetaan, että alaikäiset maahanmuuttajat ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Heillä on oikeus omistautuneeseen edunvalvojaan, joka valvoo, että lapsen etu toteutuu. Tällä on suuri merkitys lapsen kehitykselle, kotoutumiselle ja kasvuille. Päätöslauselmassa 2354 (2020) korostetaan, että YK:n lapsen oikeuksia koskevan sopimuksen implementointi jää usein puolitiehen etenkin lapsivaikutusten arvioinnissa. Suurimmat edunvalvontaa koskevat ongelmat liittyvät lasten oleskeluoloihin ja siihen, että edunvalvojasuhteen alku viivästyy. Suomi mainitaan esimerkkinä niistä harvoista maista, joissa edunvalvojilta edellytetään minimipätevyyttä. Jäsenmaita kehoitetaan päivittämään edunvalvontaa koskevaa lainsäädäntöään sekä varmistamaan, että viranomaisyhteistyö toimii. Suosituksessa 2190 (2020) yleiskokous kiittää ministerikomiteaa aktiivisuudesta asiassa sekä vuonna 2019 hyväksytyä suositusta. Ministerikomitean tulisi valvoa suosituksen soveltamista jäsenmaissa sisällyttämällä edunvalvontaa valmisteilla olevaan maahanmuuttoa ja ihmisoikeuksia koskevaan toimintaohjelmaan.

Tarve raportille ”Pakolaisia ja maahanmuuttajia auttavien kansalaisjärjestöjen oikeudet ja velvollisuudet” (dok. 15161) syntyi, kun Italia ja Malta nostivat syytteet niitä kansalaisjärjestöjä kohtaan, jotka pelastivat hädässä olevia pakolaisia Välimerestä. Päätöslauselmassa 2356 (2020) muistutetaan, että kansalaisjärjestöillä on tärkeä viranomaistoimintaa täydentävä tehtävä ja että jäsenmaiden pitää tukea tätä työtä ja tunnustaa järjestöjen humanitaarinen merkitys. Järjestöillä voi kuitenkin olla myös rikosvastuu, mikäli maahanmuuttajat syystä tai toisesta joutuvat kärsimään järjestöjen toimien vuoksi. Kansalaisjärjestöjä ei kuitenkaan voi lähtökohtaisesti pitää ihmissalakuljettajien yhteistyökumppaneina. Sen sijaan järjestöillä on vastuu varmistaa, että ne eivät tule toiminnallaan auttaneeksi salakuljettajia tai rikollisia. Suosituksessa 2192 (2020) ministerikomiteaa kehoitetaan laatimaan yhteiset standardit tueksi niille kansalaisjärjestöille, jotka antavat humanitaarista tukea pakolaisille ja maahanmuuttajille. Lisäksi tulisi laatia oikeudellisesti sitovat standardit vapaaehtoistyötä tekeville.

Termillä ”Investment migration” (dok. 15127) tarkoitetaan tilanteita, joissa esimerkiksi kansalaisuus tai pitkäaikaisviisumi myönnetään investointeja vastaan. Tämän sallivien kansallisten ohjelmien tulisi kuitenkin noudattaa Euroopan neuvoston normistoa, jotta voidaan varmistaa, ettei käytäntö mahdollista rikollista toimintaa tai esimerkiksi veronvälttelyä. Päätöslauselmassa 2355 (2020) käydään läpi kaikki Euroopan neuvoston yleissopimukset, suositukset ja käytännöt, jotka tulee ottaa huomioon kansalaisuutta myönnettäessä – etenkin silloin, kun siihen liittyy investointilupauksia. Monen kansallisuuden tapauksissa on tärkeää, että kaikilla valtioilla on tieto kansalaistensa muista kansallisuuksista ja pitkäaikaisviisumeista. Suosituksessa 2191 (2020) ministerikomiteaa pyydetään yhteistyössä EU:n komission kanssa vähitellen luopumaan käytännöstä, jonka myötä oleskelulupia ja kansalaisuuksia myönnetään investointia tai suurta maksua vastaan. Lisäksi ministerikomitean tulisi tukea jäsenmaita rahanpesun estämisessä ja epämääräisyyksien valvonnassa.

Vuoden 2019 Helsingin kokouksessaan ministerikomitea kehotti hallituksia vahvistamaan toimiaan ihmiskaupan torjumiseksi. Raportin ”Yhteinen toiminta ihmiskaupan ja siirtolaisten salakuljettamisen pysäyttämiseksi” (dok. 15023) tavoite on lisätä parlamentaarikkojen tietoisuutta ongelmasta ja siten löytää tapoja sen estämiseksi. Laajassa raportissa käydään läpi ihmiskaupan eri muotoja sekä sitä, miten eri instituutiot ja järjestöt torjuvat ihmiskauppaa. Ihmiskaupan uhreista kaksi kolmannesta on naisia, ja siihen liittyy usein muutakin rikollisuutta. Parhaiten ihmiskauppaan puututaan ennalta ehkäisevästi, mikä edellyttää, että ongelma tunnustetaan. Päätöslauselmassa 2323 (2020) todetaan, että ihmiskaupan torjumiseksi jäsenmaiden tulisi nimittää ihmiskauppaongelmaa käsittelevä komissaari tai asiamies, joka voisi myös toimia uhrien yhteyshenkilönä. (Suomessa on ihmiskaupparaportoiija.) Parlamenttien tulisi tehdä asiassa enemmän yhteistyötä ja perustaa ihmiskauppaa vastustava verkosto yhteistyössä yleiskokouksen kanssa. Myös Euroopan neuvoston demokraatikumppanimaat ja tarkkailijamaat tulisi ottaa yhteistyöhön mukaan. Ministerikomitean tulisi suosituksen 2171 (2020) mukaisesti selvittää, voisiko ihmiskaupan kieltäminen vahvistaa ihmisoikeustuomioistuimen päätösten ja EU-direktiivien mukaisesti. Lisäksi tulisi selvittää ihmiskuljetuksen kieltävän yleissopimuksen laatimista. Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastainen sopimus on avoin myös ulkopuolisille valtioille.

Elinsiirtoturismilla tarkoitetaan eräänlaista ihmiskauppaa, jonka tarkoituksena on elinten poistaminen, ihmiselinkauppa tai sellainen elinsiirtotoiminta, joka heikentää maan omia mahdollisuuksia tarjota elinsiirtoja asukkailleen. Raportissa ”Elinsiirtoturismi” (dok. 15029) todetaan, että elinsiirtoa tarvitsevien ja saatavilla olevien siirtoelinten määrät eivät kohtaa. Tästä syystä laitton elinkauppa on hyvin tuottoisaa. Uhrit ovat useimmiten yhteiskunnan kaikkein heikoimmassa asemassa olevia, joiden epätoivoa hyödynnetään valheellisia tietoja syöttämällä ja jotka eivät ymmärrä toimenpiteiden seurauksia. Ongelman laajuutta ei ole tutkittu, mutta elinsiirtoturismia esiintyy myös Euroopan neuvoston jäsenmaissa. Raportissa tutkitaan tarkemmin tilannetta Kiinassa ja Israelissa. Israel on saanut hyviä tuloksia kokonaisvaltaisella lähestymistavalla, joka toimii päätöslauselman 2327 (2020) taustana. Jäsenmaiden tulisi ratifioida asiaa käsittelevät yleissopimukset, kehittää olemassa olevia elinsiirto-ohjelmia hyvien käytäntöjen mukaisesti, pyrkiä omavaraisuuteen, kehittää ennalta ehkäiseviä strategioita ihmisten hyvinvoinnin takaamiseksi, panostaa elinsiirtojen valvontaan ylikansallisesti ja torjua ongelmaa kansainvälisellä yhteistyöllä. Parlamentit voisivat tehdä enemmän. Kiinan kanssa tulee harjoittaa erityistä varovaisuutta.

Ihmiskudosten lisääntyneen hyödyntäminen lääketieteessä ja sitä koskevan lainsäädännön puute on johtanut myös lisääntyneeseen laittomaan ihmiskudoskauppaan, todetaan raportissa ”Ihmiskudoksia ja -soluja koskevan kaupan estäminen” (dok. 15022). Tarkkaa tietoa ilmiön esiintyvyydestä ei vielä ole, ja sitä pitäisi tutkia tarkemmin. Euroopan neuvoston biolääketiedettä koskevan Oviedon sopimuksen mukaan ihmisen osia ei saa käyttää taloudelliseen hyötyyn. Biolääketiede kehittyy huimaa vauhtia, ja valtioiden tulisi pyrkiä ennakoimaan sen mahdollisia seurauksia lainsäädännöllisesti. Suosituksessa 2173 (2020) todetaan, että asia herättää eettistä keskustelua, varsinkin kun tilanne on johtanut ihmiskudoskaupan ja siihen kuuluvien lieveilmiöiden lisääntymiseen. Ongelmaan on vaikea puuttua, sillä lainsäädäntö laahaa perässä. Siksi ministerikomitean tulisi laatia ihmiskudoskauppaa koskeva yleissopimusluonnos tai lisäpöytäkirjaluonnos elinkaupan kieltävään yleissopimukseen.

6. JÄSENVELVOITTEIDEN SEURANTA

Jäsenyys Euroopan neuvostossa edellyttää sitoutumista velvoitteisiin ja yhteisten periaatteiden noudattamista. Merkittävä osa yleiskokouksen raporteista ja keskusteluista koskee niiden toteutumista jäsenmaissa.

Pandemian aiheuttamista poikkeusoloista huolimatta yleiskokouksen monitorointikomitea pystyi kokoontumaan ja työstämään raportteja myös vuonna 2020. Yleiskokous hyväksyi täysistunnossa Puolaa, Azerbaidžania ja Turkkiä koskevat maaraportit ja niihin liittyvät kannanotot. Yleiskokous ei pystynyt järjestämään maavierailuja.

Vuonna 1997 perustetun jäsenvelvoitteiden seurantakomitean eli monitorointikomitean tavoite on tukea jäsenmaiden uudistushankkeita, jotka koskevat oikeusvaltioperiaatetta, demokratiaa ja ihmisoikeuksia. Parlamentaarinen jäsenvelvoitteiden seuranta eli monitorointi on sekä temaattista että maakohtaista. Jäsenvelvoitteita seurataan yleiskokouksen monitorointikomiteassa, mutta myös muissa komiteoissa. Maa-kohtainen monitorointi on jo pitkään herättänyt ärtymystä tarkkailun kohteina olevissa maissa.

Monitorointikomitean työllistalla oli vuoden 2020 lopulla yksitoista maata: Albania, Armenia, Azerbaidžan, Bosnia ja Hertsegovina, Georgia, Moldova, Puola, Serbia, Turkki, Ukraina ja Venäjä. Niin sanotussa kevenetyssä jälkimonitoroinnissa oli kolme maata: Bulgaria, Montenegro ja Pohjois-Makedonia. Monitorointikohteissa on siis muun muassa Turkki, joka hyväksyttiin Euroopan neuvoston jäseneksi vuonna 1950, ja kymmenen vuoden 1989 jälkeen hyväksyttyä jäsenmaata mukaan luettuna EU-maa Puola. Osana monitorointia yleiskokous tarkkaili vuoden aikana presidentinvaaleja Moldovassa sekä parlamenttivaaleja Azerbaidžanissa ja Georgiassa.

Jokaista kohdemaata varten komitea on valinnut kaksi raporttija. Suomen valtuuskunnan puheenjohtaja Kimmo Kiljunen toimii yhdessä ruotsalaisen Boriana Åbergin kanssa Armenian raporttijana.

Monitoroinnin avulla yleiskokous selvittää perusteellisesti, miten jäsenmaa täyttää muun muassa ihmisoikeuksia, demokratiaa ja oikeusvaltioperiaatetta koskevat jäsenvelvoitteensa. Tässä tehtävässä järjestöllä on useita työkaluja, joiden avulla se voi seurata oikeusvaltioperiaatteen noudattamista ja arvioida yksittäisten valtioiden demokraatilannetta. Yksi työkaluista on Venetsian toimikunnan oikeusvaltioperiaatteen tarkastuslista, rule of law checklist. Kriteerit koskevat muun muassa laillisuus-, yhdenvertaisuus- ja syrjimättömyysperiaatteita, julkisen vallan väärinkäytön estämistä, oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin sekä oikeusvarmuutta eli edellytyksiä kansalaisten luottamukseen siihen, että valtiossa ylläpidetään oikeutta. Yleiskokous kannustaa myös muita kansainvälisiä järjestöjä sekä koko kansalaisyhteiskuntaa hyödyntämään kriteeristöä. Monitorointikomitean työtavat on tarkistettu päivittämällä säädökset muun muassa monitorointikomitean mandaatista raportissa ”Muutoksia yleiskokouksen menettelysääntöihin” (dok. 17179), josta hyväksyttiin päätöslauselma 2350 (2020).

Monitorointikomitean vuoden 2019 toimintakertomuksessa (dok. 15031) ja sen pohjalta hyväksytyssä päätöslauselmassa 2325 (2020) todetaan, että jäsenvelvoitteiden seuranta on edelleen tärkeää demokratian vahvistamiseksi ja uudistamiseksi. Komitea laatii neljä erityyppistä raporttia: 1) kattavat maaraportit kohdemaista, 2) raportit kohdemaiden demokraattisista instituutioista, 3) raportit jälkimonitoroinnin kohteina olevista maista ja 4) määräaikaisraportit, jotka laaditaan vuorotellen kaikista jäsenmaista. Komitean vuosikertomus puolestaan sisältää lyhyet yhteenvedot monitoroinnin kohdemaiden tilasta, demokratiakehityksestä ja ongelmakohtista. Päätöslauselmassa on lisäksi päivitetty komitean toimenkuva ja komitean edellä mainittuja neljää raporttityyppiä koskevat määräykset.

6.1 Azerbaidžan

Azerbaidžan hyväksyttiin Euroopan neuvoston jäseneksi tammikuussa 2001 kuten Armeniakin. Yleiskokouksen lausunto Azerbaidžanin jäsenanomuksesta sisältää pitkän luettelon toimenpiteitä ja lainsäädäntöuudistuksia, jotka maan hallitus sitoutui toteuttamaan. Tammikuussa 2002 hyväksyttiin yleiskokouksen

kannanotto poliittisista vangeista Azerbaidžanissa ja saman vuoden syyskuussa käsiteltiin maaraportti jäsenvelvoitteiden noudattamisesta. Vuonna 2020 hyväksyttiin raportti poliittisista vangeista Azerbaidžanissa.

Poliittisista vangeista ei ole yleisesti hyväksyttyä juridista määritelmää, eikä Euroopan ihmisoikeussopimus sisällä poliittisen vangin määritelmää. Euroopan neuvoston pääsihteerin asettaman asiantuntijaryhmän työn pohjalta yleiskokous antoi vuonna 2001 viisi kriteeriä, joilla luokitellaan vapaudenriiston kohteeksi joutunut henkilö poliittiseksi vangiksi. Samassa yhteydessä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätösten täytäntöönpanoa valvova ministerikomitea on kehottanut maita puuttumaan rakenteellisiin heikkouksiin muun muassa vahvistamalla oikeuslaitoksen ja syyttäjävirston riippumattomuutta.

Raportissa ”Poliittiset vangit Azerbaidžanissa” (dok. 15020) arvioidaan Azerbaidžanin suhtautumista Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioihin ja tarkastellaan meneillään olevia tapauksia sekä maata koskevia tuomioita (mm. Ilgar Mammadov, Gafgaz Mammadov, Tofiq Yagublu ja Alijev). Siinä käsitellään myös tuomioiden täytäntöönpanoa, vankien kohtelua, tutkintavankeuden olosuhteita, vankilaoaloja, mielivaltaisia vangitsemisia ja presidentin armahduksia. Raportin mukaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut Azerbaidžanin loukanneen muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 18 artiklaa rajoittamalla perusoikeuksia ja tekemällä perusteettomia hallinnollisia pidätyksiä.

Päätöslauselma 2322 (2020) sisältää useita toimenpide-ehdotuksia, ja parlamenttia kehoitetaan käyttämään sille-kuuluva hallituksen valvojan roolia. Siten varmistetaan, että puolueeton elin tarkistaa tuomioistuimen päätökset, jolloin Ilgar Mammadov ja Anar Mammadli voivat asettua ehdolle vaaleissa ja Rasul Jafarov voi palata harjoittamaan lakimiehen ammattiaan. Maan hallituksen tulisi puuttua poliittisen toiminnan taustalla oleviin rakenteellisiin heikkouksiin muun muassa vahvistamalla oikeuslaitoksen ja syyttäjävirston riippumattomuutta. Ministerikomitea saa suosituksessa 2170 (2020) tukea päätökselleen valvoa tehostetusti tuomioistuimen päätösten täytäntöönpanoa sekä yksilö- että yleisellä tasolla. Raportin laatija odottaa Azerbaidžanin valtuuskunnalta yhä vastausta ja lisätietoa Mammadovin, Mammadlin ja Jafarovin kohtalosta.

Azerbaidžanissa järjestettiin ennenaikaiset parlamenttivaalit 9.2.2020. Suomen EN-valtuuskunnan puheenjohtaja Kimmo Kiljunen (sd.) tarkkaili vaaleja, jotka presidentti Ilham Alijevin Uusi Azerbaidžan -puolue (YAP) odotetusti voitti. Presidentti perusteli ennenaikaisia vaaleja sillä, että hän toivoi tukea reformilleen ja halusi nuorentaa parlamenttia. Vaalitulokset eivät tukenut tavoitetta.

Vaalitarkkailijoiden arvio vaaleista oli kielteinen. Vaalit käytiin poliittisesti rajoittuneessa ilmapiirissä, josta puuttuivat aidot poliittiset vaihtoehdot. Parlamenttiin valittiin vain yksi aidosti oppositiota edustava edustaja. Äänestysprosentti oli 47,81.

Vaalipäivänä havaittiin useita ongelmia, kuten äänestämistä useaan kertaan, vaaliurnien täyttämistä ja ryhmä-äänestämistä. Myös ääntenlaskennassa oli suuria ongelmia, ja tarkkailijat havaitsivat myös vaalituloksen tahallista väärentämistä. Äänestyspaikoilla oli vaaleihin kuulumattomia henkilöitä. Maan vaaleissa onkin totuttu näkemään paljon vaalitarkkailijoita, jotka antavat Etyjin/Odihrin lausunnosta eräviä lausuntoja. Ennen vaaleja Azerbaidžanin parlamentin yhteistyökumppani lähetti myös suomalaisille kansanedustajille kutsuja tulla tarkkailemaan vaaleja. Eduskunnan linjauksen mukaan eduskunta lähettää tarkkailijoita vain Euroopan neuvoston ja Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen järjestämiin vaalitarkkailutehtäviin.

Vaalipäivänä havaittujen ongelmien lisäksi kritiikkiä sai Azerbaidžanin rajoitettu keskusteluilmapiiri. Kampanjointi ei ollut mahdollista ilman lupaa, ja johtava puolue sai eniten näkyvyyttä. Valtion virkamiehiä painostettiin osallistumaan vaalitapahtumiin, ja opposition edustajia kutsuttiin poliisikuulusteluihin eri syistä. Herjaaminen ja julkiset loukkaukset ovat laissa kiellettyjä. Toimittajia pidätetään ja kuulustellaan milloin mistäkin syystä. Medianvapaus ei siten toteudu maassa.

Azerbaidžanin ja Armenian välinen pitkittynyt konflikti Vuoristo-Karabahin alueesta nousi yleiskokouksen esityslistalle, kun taistelut kiihtyivät kiistellyllä alueella syyskuun loppupuolella. Yleiskokous käsitteli tilannetta ajankohtaiskeskustelussa lokakuun laajennetun pysyvän komitean yhteydessä. Keskustelussa kuultiin sekä Azerbaidžanin että Armenian näkemyksiä konfliktin uusiutumisen syistä ja taustoista. Kiivaassa keskustelussa molempia osapuolia kehoitettiin palaamaan neuvottelupöytään, suojelemaan siviilejä ja välttämään tilanteen eskaloitumista. Myös Turkkiä kritisoitiin sekaantumisesta konfliktiin. Tilannetta käsiteltiin eri näkökulmista myös monissa komiteakokouksissa pitkin syksyä.

6.2 Georgia

Georgia on yleiskokouksen monitoroinnin kohdemaana, mikä tarkoittaa, että yleiskokous tarkkailee maan vaaleja yhteistyössä Etäjien/Odihrin ja Etäjien parlamentaarisen yleiskokouksen kanssa. Koronapandemiasta huolimatta Georgia onnistui järjestämään parlamenttivaalit suunnitellusti 31.10.2020. Kilpailuhenkiset vaalit sujuivat teknisesti hyvin ja noudattivat yleisiä kansainvälisiä vaaleja koskevia standardeja. Kansalaisten luottamusta vaaliprosessiin kuitenkin rapauttavat uskottavat väitteet äänestäjien painostamisesta sekä rajan hämartyminen hallinnon ja johtavan puolueen välillä.

Ennen vaaleja uudistettu vaalilaki antaa hyvän pohjan demokraattisten vaalien järjestämiseksi. Sen implementointi ei täysin onnistunut, ainakaan vaalien hallinnoinnissa, kampanjoinnissa tai vaalirahoituksessa. Vaalilakiuudistuksessa oli alun perin tarkoitus siirtyä kokonaan suhteelliseen vaalitapaan, mutta poliittisen kompromissin vuoksi se ei toteutunut.

Monilla äänestyspaikoilla ei noudatettu vaalipäivän pandemiarajoituksia eikä turvavälien pitäminen onnistunut. Tämä oli ongelma varsinkin suurimmilla äänestyspaikoilla, missä puolue-edustajat ja kansalaistarkkailijat aiheuttivat usein ruuhkia ja yrittivät jopa puuttua vaalivirkailijoiden työhön. Myös äänestäjien systemaattinen videointi ja valokuvaaminen saattoivat tuntua uhkailevilta.

Georgian vaalitulokset johti laajoihin mielenosoituksiin, joissa opposition edustajat kiistivät vaalituloksen, syyttivät hallitsevaa puoluetta vaalivilpistä ja vaativat uusintavaaleja. Tuhannet mielenosoittajat vaativat keskusvaalilautakunnan eroa, ja poliisi joutui käyttämään vesikanuunoja ihmisjoukon hajottamiseksi. Useat ihmisoikeusjärjestöt ovat tuominneet poliisin toiminnan. Protestit pidettiin juuri ennen Georgiassa alkannutta ulkonaliikkumiskieltoa, joka on seurausta koronavirustapausten rajusta kasvusta. Oppositio ilmoitti jatkavansa mielenosoituksia ulkonaliikkumiskiellosta huolimatta.

6.3 Moldova

Myös Moldova onnistui koronapandemiasta huolimatta järjestämään vaalit 1.11.2020. Presidentinvaalien toisella kierroksella 15.11. länsimielinen Maia Sandu syrjäytti istuvan presidentin, Venäjä-mielisen Igor Dodonin. Yleiskokous lähetti Moldovaan pienen tarkkailuvaltuuskunnan, joka yhdessä Odihrin kanssa toteutti suppean tarkkailun ensimmäisen kierroksen yhteydessä.

Moldovan presidentinvaalit olivat kilpailuhenkiset ja tarjosivat äänestäjille paljon valinnanvaraa. Ehdokkaita käsiteltiin tasapuolisesti, ja he saivat esittää omat näkemyksensä ja vaihtoehtonsa. Vääristynyt kuva presidentin valtaoikeuksista sai osan ehdokkaista tekemään lupauksia, joita ei edes ole mahdollista toteuttaa.

Vaalipäivänä esiintyi jonkin verran levottomuutta, ja huhut Transnistriasta matkalla olevista järjestetyistä bussikuljetuksista saivat ihmiset liikkeelle. Tiesulut ja protestit rajoittivat osittain äänestäjien vapaata liikkumista ja pääsyä äänestyspaikoille. Lisäksi ilmassa oli huhuja äänten ostamisesta, mutta suppea tarkkailijoiden ryhmä ei havainnut vilppiä omilla tarkkailusensillaan. Arvio vaaliviranomaisten toiminnasta oli ylipäänsä myönteinen, eikä suuria ongelmia havaittu.

Vaalivoiton selvittyä useat Sandun kannattajat kokoontuivat kaduille juhlimaan. Sandu tuki lähentymistä Euroopan unioniin ja puhui Moldovan yhtenäisyyden puolesta. Hänen tärkein kampanjaviestinsä oli kor-

ruption torjuminen maassa, joka on viime vuosina kärsinyt laajasta korruptiosta ja poliittisista skandaaleista. Moldova on viime vuosien aikana ajautunut kriisistä kriisiin, ja viime vuoden vaalit johtivat poliittiseen umpikujaan. Samalla Moldovan huono taloustilanne on syventynyt entisestään koronapandemian takia.

6.4 Puola

Puola oli Tšekkoslovakian ohella toinen Keski-Euroopan maa, joka hyväksyttiin Euroopan neuvoston jäseneksi kylmän sodan päättymisen jälkeen marraskuussa 1991. Yleiskokouksen jäsenvelvoitteiden seuranta-mekanismi nykymuodossaan otettiin käyttöön vasta vuonna 1997, eikä Puola ole koskaan ollut seurannan piirissä.

Vuonna 2016 Puolan uuden hallituksen ehdotukset lakimuutoksista tiedotusvälineiden valvontaan ja perustuslakituoimioistuimeen herättivät reaktioita sekä Euroopan neuvostossa että EU:ssa. Kesäkuussa 2016 yleiskokous hyväksyi jäsenaloitteen, joka velvoitti komiteaa laatimaan raportin demokraattisten instituutioiden toiminnasta Puolassa. Raportin valmistelun yhteydessä järjestettiin kuulemistilaisuuksia ja pyydettiin Venetsian toimikunnan lausunto perustuslakia koskevasta lainsäädännöstä.

Raportissa ”Demokraattisten instituutioiden toimivuus Puolassa” (dok. 15025) tarkastellaan maan parlamentin vuonna 2017 hyväksymiä lakeja, jotka johtivat perustuslailliseen kriisiin. Näitä ovat muun muassa lait yleisten tuomioistuinten organisaatiosta, kansallisesta tuomarineuvostosta, korkeimmasta oikeudesta ja tuomareiden ja syyttäjien kansallisesta oppilaitoksesta. Lokakuun 2019 vaalien jälkeen muodostettu hallitus ilmoitti jatkavansa edellisellä vaalikaudella aloitettuja uudistuksia. Lakien lisäksi raportissa käsitellään tuomareihin kohdistuneita kurinpitotoimenpiteitä, yhdistymisoikeutta, kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä, vihapuhetta ja median tilaa. Puolan edustaja Dominik Tarczyński Laki ja oikeus -puolueesta jätti erivän mielipiteen raportista.

Päätöslauselmassa 2316 (2020) todetaan, että Puolan edellä mainitut lait uhkaavat oikeusvaltioperiaatetta ja oikeuslaitoksen riippumattomuutta. Tilanne herättää vakavaa huolta vallanjaon periaatteen rikkomisesta. Uusi kurinpitajärjestelmä heikentää tuomareiden oikeudellista riippumattomuutta, eivätkä tuomarit ole suojassa poliittiselta valvonnalta. Yleiskokous pahoittelee, ettei uudistuksissa ole huomioitu Venetsian toimikunnan suosituksia. Koventunut poliittinen retoriikka ja lisääntynyt suvaitsemattomuus vähemmistöjä ja haavoittuvia väestöryhmiä kohtaan aiheuttavat huolta. Media-alan uudistusten myötä julkisen yleisradiotoiminnan kontrolli on siirtynyt nykyisille vallanpitäjille. Kansalaisjärjestöjen toiminta saa tunnustusta, mutta yleiskokous on huolissaan poliittisen ympäristön polarisoinnista, joka on kaventanut toimintaedellytyksiä. Maan kielteinen kehitys vaikuttaa laajemminkin Euroopassa. Yleiskokous päätti asettaa Puolan monitoroinnin kohteeksi.

Oikeudellisen komitean raportti tuomareiden riippumattomuudesta Puolassa ja Moldovassa hyväksyttiin komiteassa joulukuussa, ja se tulee yleiskokouksen käsittelyyn vuoden 2021 alussa.

Puolassa järjestettiin presidentinvaalit kesä- ja heinäkuussa 2020. Koska Puola oli otettu monitoroinnin kohteeksi, yleiskokous kehotti Puolan viranomaisia lähettämään kutsun vaalitarkkailuun. Edellisen kerran yleiskokous oli tarkkailull Puolan vaaleja parlamenttivaaleissa lokakuussa 1991. Puola hyväksyttiin jäseneksi marraskuussa samana vuonna. Pandemian takia yleiskokous ei kuitenkaan lähettänyt perinteistä tarkkailijavaltuuskuntaa, vaan nimesi neljä edustajaa, jotka seurasivat vaalien toisen kierroksen toimitusta paikan päällä. Valtuuskuntaan kuului myös kaksi asiantuntijaa Venetsian toimikunnasta.

Vaalien lopputulos selvisi vasta toisen kierroksen jälkeen. Vastakkain olivat perinteiset, konservatiiviset arvot ja liberaalit, markkinamyönteiset arvot. Istuva presidentti Andrzej Duda sai 51,2 prosenttia äänistä ja toiseksi tullut Varsovan pormestari Rafal Trzaskowski 48,97 prosenttia. Tulos sinetöi samalla johtavan puolueen mahdollisuudet jatkaa kiistanalaisia uudistuksiaan, koska päätöksenteko edellyttää presidentin myö-

tävaikutusta. Äänestysprosentti 64,51 vaalien toisella kierroksella oli korkein yli kahteenkymmeneen vuoteen. Äänestystulos ja äänten jakautuminen eri ehdokkaiden välillä osoitti, että maa on vahvasti jakautunut.

6.5 Turkki

Yleiskokous on historiansa aikana käsitellyt Turkkiä koskevia raportteja enemmän kuin mitään muuta jäsenmaata koskevia. Turkki oli yleiskokouksen jälkimonitoroinnin kohteena vuosina 2004–2017, mutta yleiskokous päätti huhtikuussa 2017 palauttaa Turkin varsinaiseen monitorointiin. Päätös perustui siihen, että yleiskokous arvioi kriittisesti yhtäältä Turkin toimia heinäkuussa 2016 julistetun hätätilan jälkeen sekä toisaalta toimia, jotka ovat kaventaneet turkkilaisten perus- ja ihmisoikeuksia.

Lokakuussa 2020 käsiteltiin raportti ”Oppositio poliitikkojen, kansanedustajien ja demokraattisten instituutioiden toiminnan tukahduttaminen kansallisella ja paikallisella tasolla Turkissa” (dok. 15171). Siinä viitataan yleiskokouksen vuosina 2016, 2017 ja 2019 esittämiin kannanottoihin ihmisoikeustilanteesta, oppositiopoliitikkojen huonontuneesta tilanteesta ja puutteista oikeusvaltioperiaatteen noudattamisessa. Raportissa tarkastellaan muun muassa Venetsian toimikuntaan ja useisiin muihin tietolähteisiin viitaten Turkin viranomaisten toimia, joilla on pyritty vaimentamaan ja rajoittamaan oppositiopoliitikkojen, kansanedustajien ja demokraattisten instituutioiden vapaata toimintaa. Turkin toimet ja sotilaalliset operaatiot esimerkiksi Pohjois-Syyriassa, itäisellä Välimerellä ja Libyassa sekä Turkin puuttuminen Armenian ja Azerbaidžhanin väliseen konfliktiin herättävät huolta ja ovat ristiriidassa Euroopan neuvoston jäsenyysselvointeiden kanssa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätöksiä ei ole pantu täytäntöön, ja muun muassa kansalaisaktivisti Kavala on edelleen tutkintavankeudessa. Raportin mukaan väitteet kidutuksesta ja epäinhimillisestä kohtelusta on tutkittava.

Päätöslauselmassa 2347 (2020) yleiskokous toteaa Turkin syyllistyneen rikkomuksiin ja laiminlyönteihin kaikkia jäsenmaita sitovien ihmis- ja perusoikeuksien sekä oikeusvaltioperiaatteen noudattamisessa. Esimerkkejä niistä ovat kansanäänestyksen kautta voimaan saatettu perustuslain muutos vuonna 2017, ennenaikaiset presidentin- ja parlamenttivaalit vuonna 2018 sekä vuoden 2019 paikallisvaalien tulosten noudattamatta jättäminen. Lisäksi lukemattomat lakimuutokset ja viranomaisten toimet ovat vahvistaneet presidentin valtaoikeuksia, rajoittaneet demokraattisten instituutioiden, oppositiopoliitikkojen ja ihmisoikeusaktivistien toimia sekä heikentäneet oikeusjärjestelmän riippumattomuutta. Yleiskokous on laatinut tilanteen korjaamiseksi yksityiskohtaisia toimenpide-ehdotuksia. Toimenpiteitä voivat olla lainsäädäntömuutokset, kunnallisvaalien tulosten tunnustaminen ja oikeusjärjestelmän riippumattomuuden sekä sanan- ja lehdistönvapauden turvaaminen. Yleiskokous kehottaa luomaan aidon keskusteluyhteyden kansalaisyhteiskunnan edustajiin ja lopettamaan toisinajattelijoiden vainoamisen. Monitorointi jatkuu edelleen.

6.6 Venäjä

Kysymys Venäjän parlamenttivaltuuskunnan valtakirjojen hyväksymisestä vaikutti koko Euroopan neuvoston toimintaan useiden vuosien ajan. Venäjä jättäytyi pois yleiskokouksen toiminnasta jo alkuvuonna 2016, mutta valtuuskunnan valtakirjat hyväksyttiin poikkeusmenetelmin kesäkuussa 2019. Vuoden 2020 ensimmäisessä istunnossa Venäjän valtuuskunnan valtakirjat riitautettiin uudelleen (dok. 15050), mutta hyväksyttiin lopulta. Päätöslauselmassa 2320 (2020) yleiskokous perusteli päätöstä hyväksyä Venäjän valtakirjat sillä, että viimeisimpien kuuden kuukauden aikana maa oli ryhtynyt riittäviin, päätöslauselmissa mainittuihin toimenpiteisiin. Yleiskokous pyysi monitorointikomiteaa valmistelemaan raporttia edistymisen arvioimiseksi. Venäjä on maksanut Euroopan neuvostolle jäsenmaksuvelkansa korkoja lukuun ottamatta, mikä on turvannut järjestön toiminnan jatkuvuuden.

Venäjän jäsenvelvoitteiden seuranta jatkuu. Lisäksi yleiskokouksen oikeudellinen komitea valmistelee raporttia poliittisista vangeista Venäjällä ja oppositiohahmo Aleksei Navalnyin myrkytyksestä, ja on järjestänyt niistä kuulemistilaisuuksia joulukuussa 2020.

7. EUROOPAN NEUVOSTON ULKOSUHTEET

Parlamentaarisen yleiskokouksen ulkosuhdestrategiassa on kaksi osaa: yhteistyö ja yhteydenpito muiden kansainvälisten järjestöjen ja verkostojen kanssa, ja yhteydenpito järjestön ulkopuolisiin maihin. Viimeksi mainittuun ryhmään kuuluvat Valko-Venäjä ja Kosovo, yleiskokouksen demokratiakumppanimaat Marokko, Palestiina, Jordania ja Kirgisia sekä tarkkailijamaat Israel, Kanada ja Meksiko. Vuonna 2019 yleiskokouksen poliittisessa komiteassa on käynnistetty hanke yleiskokouksen ulkosuhdestrategian päivittämiseksi.

Yleiskokouksen poliittinen komitea vastaa yhteydenpidosta ja yhteistyöstä kaikkien järjestön ulkopuolisten maiden kanssa. Komitealla on käsittelyssä kahden demokratiakumppanin, Jordanian ja Kirgisian, arviointiraportit. Yhteistyöhön kuuluu myös vaalitarkkailu näissä maissa. Yleiskokous lähetti lokakuussa 2020 valtuuskunnan tarkkailemaan parlamenttivaaleja Kirgisiassa, mutta marraskuulle suunniteltu vaalitarkkailumissio Jordaniaan peruuntui pandemiatilanteen vuoksi. Vaalitarkkailijoiden näkemykset Kirgisian vaaleista huomioidaan tulevassa demokratiakumppanuutta käsittelevässä arviointiraportissa. Marokkoa käsittelevä arviointiraportti hyväksyttiin vuonna 2019 ja Palestiinan raportti vuonna 2016.

7.1 Valko-Venäjä

Vuoropuhelu Valko-Venäjän kanssa on jatkunut 1990-luvulta lähtien. Kynnyskysymykseksi jäsenyydelle on muodostunut demokratian ja oikeusvaltioperiaatteiden heikko tilanne ja erityisesti kuolemanrangaistuksen voimassaolo. Kertomusvuonna Valko-Venäjä on ollut ajankohtainen sekä marraskuussa 2019 pidettyjen parlamenttivaalien, että elokuussa 2020 pidettyjen presidentinvaalien jälkeisten tapahtumien takia. Yleiskokous lähettää vaalitarkkailijoita pääsääntöisesti ainoastaan monitoroinnin kohteena oleviin jäsen maihin ja demokratiakumppanuusmaihiin. Poikkeuksena tähän on ollut Valko-Venäjä, jonka vaaleja yleiskokous on tarkkaillut jo useana vuonna. Yleiskokous tarkkaili Valko-Venäjän parlamenttivaaleja marraskuussa 2019, mutta ei saanut kutsua tarkkailemaan elokuussa 2020 pidettyjä presidentinvaaleja. Yleinen käsitys tammikuussa oli, että Valko-Venäjän jäsenyydelle ei ole perusteita. Maan puoluejärjestelmä on kehittymätön, eikä parlamentarismi toimi. Vaaleissa yksikään opposition edustaja ei tullut valituksi.

Yleiskokous käsitteli tammikuun istunnossaan Valko-Venäjän marraskuussa 2019 pidettyjä parlamenttivaaleja, joiden tarkkailuun osallistui myös Suomen valtuuskunnan puheenjohtaja Kimmo Kiljunen (sd.). Parlamenttivaalit järjestettiin ennen aikaisina ilman selvää syytä, mutta yleisesti vaaleja pidettiin testikierroksena ennen elokuussa 2020 järjestettäviä presidentinvaaleja. Presidentti Aljaksandr Lukašenka vahvisti parlamenttivaalien aattona asettuvansa ehdolle vuoden 2020 vaaleissa. Samalla hän ilmoitti, että valkovenäläisillä on täysi vapaus itse päättää siitä, kenet he äänestävät presidenttikseen. Tarkkailijoiden arvio äänestäjien valinnanvapaudesta parlamenttivaaleissa oli kuitenkin varsin erilainen, eikä kukaan uskonut aidosti, että istuvalle presidentille löytyisi varteenotettava haastaja.

Vaalipäivä oli rauhallinen, mutta vaalitoimituksessa esiintyi paljon vakavia puutteita. Vaaliurnia ja vaalilistoja pidettiin piilossa. Tarkkailijat havaitsivat ongelmia myös vaaliurnien sineteissä. Äänestyslippujen ja allekirjoitusten lukumäärä ei aina täsmännyt, ja ulkopuoliset henkilöt yrittivät vaikuttaa vaaliprosessiin. Myös ryhmä- ja perheäänestämistä havaittiin.

Ääntenlaskennassa ei noudatettu tavallista menettelytapaa. Monet tarkkailijat havaitsivat vaaliurnien täyttämistä ja äänestystulosten vääristelemistä. Lisäksi presidentti suhtautui kielteisesti tarkkailijoihin. Hän totesi vaalipäivänä pitämässään puheessa, että jotkut tarkkailijat ovat provokaattoreita ja että heitä tulisi rangaista toimimisesta äänestyspaikoilla. Ennakoäänestäminen ja siihen liittyvä vaalivilppi on ollut ongelma Valko-Venäjällä jo pitkään, eikä tilanne poikennut menneestä tälläkään kertaa. Tarkkailijoilla ei ollut aitoa mahdollisuutta arvioida ennakoäänestystä kokonaisuudessaan.

Valko-Venäjän elokuun 2020 presidentinvaalien jälkeiset tapahtumat kuitenkin osoittivat selvästi, että valkovenäläiset haluavat pysyvää muutosta. Yleiskokous on omalla toiminnallaan ja kannanotoillaan pyrkinyt tukemaan rauhanomaista demokratiakehitystä.

Suomen valtuuskunta julkaisi 19.8.2020 tiedotteen, jossa ilmaistiin huoli Valko-Venäjän poliittisesta tilanteesta ja siitä, mihin suuntaan maan demokratia kehittyy. Tiedotteessa todettiin, että on päivänselvää, että presidentinvaalit eivät täyttäneet kansainvälisiä kriteereitä ja että vaalitulokset ei edusta valkovenäläisten tahtoa. Lisäksi todettiin, että kansalaisten poliittisia oikeuksia ja vapauksia on rikottu räikeästi eikä ulkomaailma voi hyväksyä myöskään rauhanomaisiin mielenosoittajiin kohdistunutta väkivaltaa eikä laittomia pidätyksiä. Tiedotteen mukaan Valko-Venäjän tulisi vapauttaa poliittiset vangit ja sallia puolueeton tutkinta turvallisuusviranomaisten voimankäytöstä.

Pohjoismaiden ja Baltian maiden valtuuskunnat keskustelivat 30.8.2020 järjestetyssä yhteiskokouksessa Valko-Venäjän tilanteesta. Ne vaativat yhteisrintamassa Valko-Venäjän viranomaisia lopettamaan väkivallan, järjestämään uudet vaalit ja aloittamaan rauhanomaisen vuoropuhelun opposition kanssa. Edustajat pahoittelivat, ettei Valko-Venäjää ole maan ihmisoikeus-, demokratia- ja oikeusvaltiopuutteiden vuoksi voitu hyväksyä järjestön jäseneksi. Kahdeksan maan valtuuskunnat allekirjoittivat julkilausuman, jossa vedotaan Euroopan neuvostoon ja sen jäsenmaiden hallituksiin, jotta ne antaisivat kaiken mahdollisen tukensa Valko-Venäjän demokratiakehitykselle. Valtuuskunnat tuomitsevat jyrkästi Valko-Venäjän poliisin erikoisjoukkojen raakalaismaisen väkivallan mielenosoittajia kohtaan ja tähdentävät, että vapaat vaalit ja oikeus ilmaista mielipiteensä ovat demokratian ja ihmisoikeuksien kulmakiviä. Yleiskokoukselle osoitetussa 18-kohtaisessa julkilausumassa vaaditaan myös muun muassa puolueetonta tutkintaa Valko-Venäjän poliisiväkivallasta sekä poliittisten vankien välitöntä vapauttamista.

Suomen valtuuskunnan puheenjohtaja Kiljunen teki aloitteen Valko-Venäjän tilannetta koskevasta ajan-kohtaiskeskustelusta pysyvän komitean kokouksessa 15.9.2020. Keskustelun avauspuheenvuorossa hän kannusti Valko-Venäjän vallanpitäjiä ja oppositiota rauhanomaiseen ja rakentavaan vuoropuheluun, tuomitsi jyrkästi väkivallan ja vapaan median tukahduttamisen sekä vaati poliittisten vankien vapauttamista välittömästi. Kiljunen totesi, että kestävä ratkaisu löytyy vain rauhanomaisten prosessien kautta, ja se on valkovenäläisten itsensä käsissä. Hän muistutti, että demokraattisessa maassa valta vaihtuu aina lopulta ja että demokratioissa kansa ilmaisee tahtonsa vapaissa ja rehellisissä vaaleissa. Hän totesi myös, että Valko-Venäjän vaalit eivät olleet kumpaakaan, minkä Euroopan neuvoston parlamentaarikot ovat tuominneet jo aiemmin useampaan kertaan. Kiljunen sanoi kuitenkin näkevänsä hieman toivoa siinä, että Valko-Venäjän hallituksen ja opposition edustajat saatiin saman pöydän ääreen yleiskokouksen poliittisen komitean kokouksessa syyskuussa. Yksi keskustelun tavoitteista oli lähettää Valko-Venäjälle selkeä viesti, että kansainvälinen yhteisö seuraa tilannetta tarkasti ja tukee kaikin mahdollisin keinoin tilanteen rauhanomaista ratkaisua. Kiljunen painotti, että valkovenäläisten on saatava ratkaista maansa tulevaisuus itse ilman, että ulkopuoliset voimat sekaantuvat maan sisäisiin asioihin. Keskustelun päätteeksi pysyvä komitea hyväksyi äänin 22–1–1 julkilausuman ”On an urgent need for a democratic, broad based and inclusive political process in Belarus”.

Valko-Venäjän oppositiojohtaja Svjatlana Tsihanouskaja ja Valko-Venäjän parlamentin ulkoasianvaliokunnan puheenjohtaja Andrei Savinykh olivat osallistuneet mielipiteiden vaihtoon poliittisessä komiteassa 8.9.2020, viikkoa ennen ajankohtaiskeskustelua.

Muutamaa päivää myöhemmin yleiskokouksen poliittinen komitea päätti laatia kaksi rinnakkaista raporttia Valko-Venäjän tilanteesta. Brittiläinen parlamentaarikko lordi Blencathra valmistelee raporttia vaaliuudistuksesta, ja Kiljunen sai laadittavakseen raportin kattavasta kansallisesta poliittisesta uudistusprosessista (Call for an inclusive national political process in Belarus). Raportointitehtävän tavoite on edesauttaa ja tukea Valko-Venäjän sisäistä poliittista vuoropuhelua sekä saada maan hallitus, oppositio ja kansalaisyh-

teiskunnan edustajat keskusteluyhteyteen ja etsimään ratkaisuja maan poliittiseen kriisiin. Se mahdollistaisi rauhanomaisen muutoksen kohti demokratiaa ja Euroopan neuvoston jäsenyyttä. Vakaa demokraattinen Valko-Venäjä vaikuttaisi myönteisesti myös Suomen lähialueen kehitykseen ja turvallisuuteen. Raportin valmistumisen muodollinen määräaika on kaksi vuotta, mutta työn eteneminen ja tiedonkeruumatkojen ajoitus riippuvat monista tekijöistä, esimerkiksi poliittisesta kehityksestä maassa. -Kiljusella on yleiskokouksen Valko-Venäjä-raporttoijana ollut loppuvuonna 2020 useita tapaamisia Helsingissä, Strasbourgissa ja Moskovassa.

Yleiskokouksen oikeudellinen komitea puolestaan valmistele raporttia Valko-Venäjällä todettujen ihmisoikeusloukkausten tutkinnasta (Human rights violations in Belarus require an international investigation). Oikeudellinen komitea järjesti joulukuussa kuulemistilaisuuden, johon osallistui kolme edustajaa Valko-Venäjältä: oppositiojohtaja Svatlana Tsihanouskaja, Valentin Stefanovitš Human Rights Centre Viasna -järjestöstä ja Aleh Hulak, Belarusian Helsinki Committeesta. Myös Moskovan mekanismin Valko-Venäjä-raportin laatija, professori Wolfgang Benedek osallistui kuulemiseen. Komitea päätti lisäksi pyytää Venetsia-toimikunnalta lausunnon joihinkin Valko-Venäjän opposition jäseniin kohdistuvista toimista ja niiden yhteensopivuudesta eurooppalaisiin standardeihin.

EUROOPAN NEUVOSTON SUOMEN VALTUUSKUNTA VUONNA 2020

PUHEENJOHTAJA
Kimmo KILJUNEN (sd)

VARAPUHEENJOHTAJA
Anne-Mari VIROLAINEN (kok)

JÄSENET

Tarja FILATOV (sd)

Petri HONKONEN (kesk)

Minna REIJONEN (ps)

VARAJÄSENET

Inka
HOPSU (vihr)

Hilikka
KEMPPI (kesk)

Elina
Lepomäki (kok) NIIKKO (ps)

Mika
NIIKKO (ps)

Jussi
SARAMO (vas)
1.1.–13.10.2020

Veronika
HONKASALO (vas)
14.10.–31.12.2020

SIHTEERISTÖ

Gunilla CARLANDER, kansainvälisten asiain neuvos, valtuuskunnan sihteeri

Maria FAGERHOLM, kansainvälisten asiain sihteeri, valtuuskunnan apulaissihteeri

Katja NOLVI, osastosihteeri, valtuuskunnan avustaja 16.8.2020 saakka

Marjo RANTASOLA, osastosihteeri, valtuuskunnan avustaja 17.8.2020 alkaen

EUROOPAN NEUVOSTON SUOMEN VALTUUSKUNTA JÄSENYTYDET KOMITEOISSA VUONNA 2020

PYSYVÄ KOMITEA <i>STANDING COMMITTEE</i>	Kimmo KILJUNEN, jäsen Anne-Mari VIROLAINEN, varajäsen
POLIITTINEN KOMITEA <i>COMMITTEE ON POLITICAL AFFAIRS AND DEMOCRACY</i>	Kimmo KILJUNEN, jäsen Anne-Mari VIROLAINEN, varajäsen
Lähi-itää käsittelevä alakomitea <i>Sub-Committee on the Middle East and the Arab World</i>	Anne-Mari VIROLAINEN, jäsen
EN:n ulkosuhteita käsittelevä alakomitea <i>Sub-Committee on External Relations</i>	Kimmo KILJUNEN, jäsen
OIKEUDELLISTEN JA IHMISOIKEUSASIAIN KOMITEA <i>COMMITTEE ON LEGAL AFFAIRS AND HUMAN RIGHTS</i>	Petri HONKONEN, jäsen Elina LEPOMÄKI, varajäsen
Ihmisoikeus-alakomitea <i>Sub-Committee on Human Rights</i>	
Tekoäly ja ihmisoikeudet -alakomitea <i>Sub-Committee on Artificial Intelligence and Human Rights</i>	Elina LEPOMÄKI, jäsen
Strasbourg'n tuomioistuimen tuomioiden täytäntöönpanoa pohtiva alakomitea <i>Sub-Committee on the Implementation of Judgments of the European Court of Human Rights</i>	Petri HONKONEN, jäsen
SOSIAALI- JA TERVEYSASIAIN JA KESTÄVÄN KEHITYKSEN KOMITEA <i>COMMITTEE ON SOCIAL AFFAIRS, HEALTH AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT</i>	Minna REIJONEN, jäsen Tarja FILATOV, varajäsen
Sosiaalinen peruskirja -alakomitea <i>Sub-Committee on the European Social Charter</i>	-
Yleisen terveyden ja kestävä kehityksen alakomitea <i>Sub-Committee on Public Health and Sustainable Development</i>	Minna REIJONEN, jäsen
Lastenasiain alakomitea <i>Sub-Committee on Children</i>	Tarja FILATOV, jäsen
Eurooppa-palkinto -alakomitea <i>Sub-Committee on the Europe Prize</i>	Minna REIJONEN, jäsen

SIIRTOLAIS-, PAKOLAIS- JA EVAKKOASIAINKOMITEA <i>COMMITTEE ON MIGRATION, REFUGEES AND DISPLACED PERSONS</i>	Anne-Mari VIROLAINEN, jäsen Mika NIIKKO, varajäsen
Pakolais- ja siirtolaislasten ja nuorten asemaa pohtiva alakomitea <i>Sub-Committee on Refugee and Migrant Children and Young People</i>	-
Kotouttamisasiain alakomitea <i>Sub-Committee on Integration</i>	-
Diaspora-alakomitea <i>Sub-Committee on Diasporas</i>	Anne-Mari VIROLAINEN, jäsen
KULTTUURI-, TIEDE-, KOULUTUS- JA MEDIAKOMITEA <i>COMMITTEE ON CULTURE, SCIENCE, EDUCATION AND MEDIA</i>	Inka HOPSU, jäsen Hilkka KEMPPI, varajäsen
Kulttuurin, monimuotoisuuden ja perinnön alakomitea <i>Sub-Committee on Culture, Diversity and Heritage</i>	-
Media- ja tietoyhteiskunta-alakomitea <i>Sub-Committee on Media and Information Society</i>	Inka HOPSU, jäsen
Nuoriso-, koulutus- ja urheiluasiain alakomitea <i>Sub-Committee on Education, Youth and Sport</i>	Hilkka KEMPPI, jäsen
TASA-ARVOASIAIN- JA SYRJINNÄNVASTAINEN KOMITEA <i>COMMITTEE ON EQUALITY AND NON-DISCRIMINATION</i>	Tarja FILATOV, jäsen Jussi SARAMO, varajäsen 1.1.-13.10.2020 Veronika HONKASALO, varajäsen 14.10.-31.12.2020
Vähemmistöoikeuksia pohtiva alakomitea <i>Sub-Committee on Rights of Minorities</i>	Tarja FILATOV, jäsen
Vammaisuutta, moniperusteista ja intersektionaalista syrjintää pohtiva alakomitea <i>Sub-Committee on Disability, Multiple and Intersectional Discrimination</i>	Jussi SARAMO, jäsen 1.1.-13.10.2020 Veronika HONKASALO, jäsen 14.10.-31.12.2020
Sukupuolten välistä tasa-arvoa pohtiva alakomitea <i>Sub-Committee on Gender Equality</i>	Tarja FILATOV, jäsen
IHMISOIKEUSTUOMIOISTUIMEN TUOMARIEN VALINTAA KÄSITTELEVÄ KOMITEA <i>COMMITTEE ON THE ELECTION OF JUDGES TO THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS</i>	-
MENETTELYTAPASÄÄNTÖKOMITEA <i>COMMITTEE ON RULES OF PROCEDURE AND IMMUNITIES</i>	-
JÄSENMAIDEN JÄSENYYSVELVOITTEIDEN VALVONTA-KOMITEA (MONITOROINTIKOMITEA) <i>COMMITTEE ON HONOURING OF OBLIGATIONS AND COMMITMENTS BY MEMBER STATES</i>	Kimmo KILJUNEN (SOC), jäsen Petri HONKONEN (ALDE), jäsen

EUROOPAN NEUVOSTON PARLAMENTAARISEN YLEISKOKOUKSEN VUONNA 2020 HYVÄKSYMÄT ASIAKIRJAT

3.1 Päätöslauselmat

Päätöslauselma ilmaisee yleiskokouksen jostakin asiakysymyksestä tekemän päätöksen, jonka yleiskokous on toimivaltainen panemaan täytäntöön, tai yleiskokouksen kannan, josta se yksin on vastuussa.

Päätöslauselma 2316 (2020)	Demokraattisten instituutioiden toimivuus Puolassa (dok. 15025)
Päätöslauselma 2317 (2020)	Medianvapauteen ja toimittajien turvallisuuteen kohdistuva uhka Euroopassa (dok. 15021)
Päätöslauselma 2318 (2020)	Uskonnon- ja uskonvapauden suojeleminen työpaikalla (dok. 15015)
Päätöslauselma 2319 (2020)	Ministerikomitean ja yleiskokouksen yhteinen täydentävä yhteismenettely (dok. 15024)
Päätöslauselma 2320 (2020)	Venäjän valtuuskunnan valtakirjat (dok. 15050)
Päätöslauselma 2321 (2020)	Kansainväliset velvoitteet koskien lasten kotiuttamista sota- ja konfliktialueilta (dok. 15055)
Päätöslauselma 2322 (2020)	Poliittiset vangit Azerbaidžanissa (dok. 15020)
Päätöslauselma 2323 (2020)	Yhteinen toiminta ihmiskaupan ja siirtolaisten salakuljettamisen pysäyttämiseksi (dok. 15023)
Päätöslauselma 2324 (2020)	Kadonneet pakolais- ja maahanmuuttajalapset Euroopassa (dok. 15026)
Päätöslauselma 2325 (2020)	Yleiskokouksen jäsen seurantaprosessin toimintakertomus tammikuujoulukuun 2019 (dok. 15031)
Päätöslauselma 2326 (2020)	Hakkeroitu demokratia? Miten vastaamme? (dok. 15028)
Päätöslauselma 2327 (2020)	Elinsiirtoturismi (dok. 15029)
Päätöslauselma 2328 (2020)	Uskonnollisia vähemmistöjä edustaviin pakolaisiin kohdistuvan väkivallan ja syrjinnän estäminen (dok. 15083)
Päätöslauselma 2329 (2020)	Oppeja tulevaisuutta varten tehokkaista ja oikeuksiin perustuvista vastatoimista covid-19-pandemialle (dok. 15115)
Päätöslauselma 2330 (2020)	Lapsiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta: toiminnan ja yhteistyön vahvistaminen Euroopassa (dok. 15109)
Päätöslauselma 2331 (2020)	Naisten voimaannuttaminen: ehkäisymenetelmien saatavuuden edistäminen Euroopassa (dok. 15084)
Päätöslauselma 2332 (2020)	Vaalijärjestelmiä koskevat minimistandardit vapaiden ja demokraattisten vaalien takaamiseksi (dok. 15027)

Päätöslauselma 2333 (2020)	Etiikka ja tiede teknologiassa: julkisen vuoropuhelun uusi kulttuuri (dok. 15117)
Päätöslauselma 2334 (2020)	Tavoitteena internetiä valvova oikeusasiamiesinstituutio (dok. 15085)
Päätöslauselma 2335 (2020)	Huumepolitiikka ja ihmisoikeudet Euroopassa: perusasetelmia koskeva tutkimus (dok. 15086)
Päätöslauselma 2336 (2020)	Aika toimia: Miten Eurooppa osallistuu urheilukilpailujen tulosten manipuloinnin torjuntaan (dok. 15116)
Päätöslauselma 2337 (2020)	Demokratiat Covid-19 -pandemian edessä (dok. 15157)
Päätöslauselma 2338 (2020)	Covid-19 -pandemian vaikutukset ihmisoikeuksiin ja oikeusvaltioperiaatteen teeseen (dok. 15158)
Päätöslauselma 2339 (2020)	Ihmisoikeuksien ylläpitäminen kriisin ja pandemian aikana: sukupuoli, tasa-arvo ja syrjimättömyys (dok. 15129)
Päätöslauselma 2340 (2020)	Covid-19 -pandemian humanitaariset seuraukset maahanmuuttajille ja pakolaisille (dok. 15142)
Päätöslauselma 2341 (2020)	Tarve varmistaa tekoälykehityksen demokraattisuus (dok. 15150)
Päätöslauselma 2342 (2020)	Algoritmioikeus – tekoälyn rooli poliisityössä ja rikosoikeusjärjestelmissä (dok. 15156)
Päätöslauselma 2343 (2020)	Tekoälyn aiheuttaman epätasa-arvon ehkäiseminen (dok.15151)
Päätöslauselma 2344 (2020)	Aivokäyttöliittymät: uusia oikeuksia vai uusi uhka perusoikeuksille (dok. 15147)
Päätöslauselma 2345 (2020)	Tekoäly ja työmarkkinat: ystäviä vai vihamiehiä? (dok. 15159)
Päätöslauselma 2346 (2020)	”Autonomisia” ajoneuvoja koskevat oikeudelliset aspektit (dok. 15143)
Päätöslauselma 2347 (2020)	Oppositio poliitikkojen, kansanedustajien ja demokraattisten instituutioiden toiminnan tukahduttaminen kansallisella ja paikallisella Turkissa (dok. 15171)
Päätöslauselma 2348 (2020)	Lakimiehiä ja asianajajia koskevat periaatteet ja takuut (dok. 15152)
Päätöslauselma 2349 (2020)	Sääntömuutoksia koskien yleiskokouksen täysistuntojen vaihtoehtoisia järjestelyjä (dok. 15178)
Päätöslauselma 2350 (2020)	Muutoksia yleiskokouksen menettelysääntöihin (dok. 15179)
Päätöslauselma 2351 (2020)	Ulkopolitiikan sukupuoliulottuvuus (dok. 15122)
Päätöslauselma 2352 (2020)	Yliopistojen akateemiseen vapauteen ja autonomiaan kohdistuvat uhat Euroopassa (dok. 15167)
Päätöslauselma 2353 (2020)	Autististen henkilöiden ja heidän perheidensä tukeminen (dok. 15177)
Päätöslauselma 2354 (2020)	Tehokas edunvalvonta yksintulleille ja erillään pidettäville maahanmuuttajalapsille (dok. 15133)
Päätöslauselma 2355 (2020)	Investment migration (dok. 15127)
Päätöslauselma 2356 (2020)	Pakolaisia ja maahanmuuttajia auttavien kansalaisjärjestöjen oikeudet ja velvollisuudet (dok. 15161)

3.2 Suositukset

Suositus tarkoittaa esitystä, jonka yleiskokous tekee ministerikomitealle ja jonka täytäntöönpano ei kuulu yleiskokouksen vaan hallitusten toimivaltaan.

Suositus 2168 (2020)	Medianvapautteen ja toimittajien turvallisuuteen kohdistuva uhka Euroopassa (dok. 15021)
Suositus 2169 (2020)	Kansainväliset veloitteet koskien lasten kotiuttamista sota- ja konfliktialueilta (dok. 15055)
Suositus 2170 (2020)	Poliittiset vangit Azerbaidžanissa (dok. 15020)
Suositus 2171 (2020)	Yhteinen toiminta ihmiskaupan ja siirtolaisten salakuljettamisen pysäyttämiseksi (dok. 15023)
Suositus 2172 (2020)	Kadonneet pakolais- ja maahanmuuttajalapsen Euroopassa (dok. 15026)
Suositus 2173 (2020)	Ihmiskudosten ja -soluja koskevan kaupan estäminen (dok. 15022)
Suositus 2174 (2020)	Oppeja tulevaisuudelle tehokkaasta ja oikeuksiin perustuvasta vastauksesta Covid-19 -pandemiaan (dok. 15115)
Suositus 2175 (2020)	Lapsiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta: toiminnan ja yhteistyön vahvistaminen Euroopassa (dok. 15109)
Suositus 2176 (2020)	Etiikka ja tiede teknologiassa: julkisen vuoropuhelun uusi kulttuuri (dok. 15117)
Suositus 2177 (2020)	Huumepolitiikka ja ihmisoikeudet Euroopassa: perusasetelmia koskeva tutkimus (dok. 15086)
Suositus 2178 (2020)	Aika toimia: Miten Eurooppa osallistuu urheilukilpailujen tulosten manipuloinnin torjuntaan (dok. 15116)
Suositus 2179 (2020)	Demokratiat Covid-19 pandemian edessä (dok. 15157)
Suositus 2180 (2020)	Covid-19 pandemian vaikutukset ihmisoikeuksiin ja oikeusvaltioperiaatteeseen (dok. 15158)
Suositus 2181 (2020)	Tarve varmistaa tekoälykehityksen demokraattisuus (dok. 15150)
Suositus 2182 (2020)	Algoritmioikeus – tekoälyn rooli poliisityössä ja rikosoikeusjärjestelmissä (dok. 15156)
Suositus 2183 (2020)	Tekoälyn aiheuttaman epätasa-arvon ehkäiseminen (dok. 15151)
Suositus 2184 (2020)	Aivokäyttöliittymät: uusia oikeuksia vai uusi uhka perusoikeuksille (dok. 15147)
Suositus 2185 (2020)	Tekoäly terveydenhuollossa: lääkinnällisiä, oikeudellisia ja eettisiä haasteita edessä (dok. 15154)
Suositus 2186 (2020)	Tekoäly ja työmarkkinat: ystäviä vai vihamiehiä? (dok. 15159)

Suositus 2187 (2020)	”Autonomisia” ajoneuvoja koskevat oikeudelliset aspektit (dok. 15143)
Suositus 2188 (2020)	Lakimiehiä ja asianajajia koskevat periaatteet ja takuut (dok. 15152)
Suositus 2189 (2020)	Yliopistojen akateemiseen vapauteen ja autonomiaan kohdistuvat uhat Euroopassa (dok. 15167)
Suositus 2190 (2020)	Tehokas edunvalvonta yksintulleille ja erillään pidettäville maahanmuuttajalapsille (dok. 15166)
Suositus 2191 (2020)	Investment migration (dok. 15182)
Suositus 2192 (2020)	Pakolaisia ja maahanmuuttajia auttavien kansalaisjärjestöjen oikeudet ja velvollisuudet (dok. 15174)

EUROOPAN NEUVOSTON PARLAMENTAARISEN YLEISKOKOUKSEN JA PYSYVÄN KOMITEAN ERITYISVIERAAT VUONNA 2020

Valtioiden edustajat täysistunnossa

David ZALKALIANI, Georgian ulkoministeri*	27.1.2020
Salome ZOURABICHVILI, Georgian presidentti	28.1.2020
Igor DODON, Moldovan presidentti	29.1.2020

Valtioiden edustajat pysyvän komitean kokouksissa

Miltiadis VARVITSIOTIS, Kreikan ulkoministeri *	26.6.2020
Miltiadis VARVITSIOTIS, Kreikan ulkoministeri *	13.10.2020
Miltiadis VARVITSIOTIS, Kreikan ulkoministeri *	22.10.2020
Michael ROTH, Saksan Eurooppa-ministeri*	20.11.2020

Kansainvälisten järjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan edustajat pysyvän komitean kokouksissa

Marija PEJČINOVIĆ BURIĆ, Euroopan neuvoston pääsihteeri	29.1.2020
Tedros ADHANOM GHEBREYESUS, WHO:n pääjohtaja	26.6.2020
Angel GURRÍA, OECD:n pääsihteeri	12.10.2020
Dunja MIJATOVIĆ, Euroopan neuvoston ihmisoikeuskomissaari	13.10.2020
Robert SPANO, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen puheenjohtaja	20.11.2020

*Ministerikomitean puheenjohtaja

EUROOPAN NEUVOSTON JÄSENVALTIOT

Perustajajäsenet (1949)

	Belgia	26.11.1991	Puola
	Tanska	7.5.1992	Bulgaria
	Ranska	14.5.1993	Viro
	Irlanti	14.5.1993	Liettua
	Italia	14.5.1993	Slovenia
	Norja	30.6.1993	Tsekki
	Luxemburg	30.6.1993	Slovakia
	Alankomaat	7.10.1993	Romania
	Ruotsi	10.11.1994	Andorra
	Iso-Britannia	10.2.1995	Latvia
		13.7.1995	Albania
9.8.1949	Kreikka	13.7.1995	Moldova
7.3.1950	Islanti	9.11.1995	Ukraina
13.4.1950	Turkki	9.11.1995	Makedonia
13.7.1950	Saksa	28.2.1996	Venäjä
16.4.1956	Itävalta	6.11.1996	Kroatia
24.5.1961	Kypros	27.4.1999	Georgia
6.5.1963	Sveitsi	25.1.2001	Armenia
29.4.1965	Malta	25.1.2001	Azerbaidzhan
22.9.1976	Portugali	24.4.2002	Bosnia ja Hertsegovina
24.11.1977	Espanja	3.4.2003	Serbia
23.11.1978	Liechtenstein	6.10.2004	Monaco
16.11.1988	San Marino	6.6.2006	Serbia
5.5.1989	Suomi	11.5.2007	Montenegro
6.11.1990	Unkari		

EN:N MINISTERIKOMITEAN TARKKAILIJAT

7.3.1970	Pyhä istuin
10.1.1996	USA
29.5.1996	Kanada
20.11.1996	Japani
1.12.1999	Meksiko

EN:N PARLAMENTAARISEN YLEISKOKOUKSEN TARKKAILIJAT

2.12.1957	Israel
28.5.1997	Kanada
4.11.1999	Meksiko

EN:N PARLAMENTAARISEN YLEISKOKOUKSEN DEMOKRATIAKUMPPANIT

2011	Marokko	2014	Kirgisia
2011	Palestiina	2016	Jordania

Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunta
FIN-00102 Eduskunta
puh. + 358 9 4321
www.eduskunta.fi
etunimi.sukunimi@eduskunta.fi

Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous
Parliamentary Assembly of the Council of Europe
F-67075 Strasbourg
assembly.coe.int
www.coe.int